

המשכיל

maskil

■ Z obsahu

Diskuse k článku
„Krvavý spor
o Abrahámovu dědictví“ 6

Někdy se to nepovede 8

Vzpomínka
na Editu Zochovickou 12

■ Krátce

Světlo vycházející z chanukije nám má též připomínat, že stačí jeho nepatrný zdroj, aby zmizela hustá duchovní tma, která za panování Antiocha Epifana spoutávala a dusila obyvatele Judska. Slova 112. Žalmu „Ve tmách vzhází přímým světlo“ se zhmotnila v hrdinném boji Makabejských.

Rabín Daniel Mayer

Právě islamismus jakožto politické hnutí má na svědomí nejvíce nikoliv Židů či křesťanů, ale samotných muslimů, kteří o jeho fanatismus nemají žádný zájem nebo se jen náhodou dostali na místo brutálního atentátu. Muslimové sami jsou první a nejzoufalejší obětí islamistických atentátníků a politické brutality.

Věra Tydlitátová

Praha chce prosadit uzavření exkluzivní dohody mezi sedmadvacítkou a židovským státem a uspořádat vůbec první summit EU–Izrael. Český ministr zahraničí Karel Schwarzenberg tuto diplomatickou iniciativu vysvětlil velmi lapidárně, když prohlásil, že „Evropa coby přítel Izraele je lepší Evropou“.

Milan Kalina

Brod měl na rozdíl od Kafky mnohem více přátel, ale jeho vztah ke Kafkovi se jeví ve srovnání s ostatními naprosto ojedinělý. V době, kdy se spolu seznámili, byl Brod mnohem blíže literární kariéře než Kafka. Dokonce nějaký čas ani nevěděl, že Kafka také píše. Jednou se mu Kafka zmínil o povídce, kterou zaslal do literární soutěže jednoho literárního časopisu (tato povídka je patrně navždy ztracena). Když však Kafka půjčil Brodovi k přečtení rukopis románu *Svatební přípravy na venkově*, Brod okamžitě rozeznal přítelovky literární kvality.

Radek Veselý

Rabíni v Praze

Unikátní setkání stovek židovských kapacit

Vrchní rabín Haify Meir Lau, bývalý vrchní aškenázský rabín Izraele, v rozhovoru s kolegou.

Chanuka – památka na zázračné světlo menory i na zázračné vítězství

V neděli večer, 21. prosince, tj. 25. kislevu, zažehneme první z osmi chanukových světel a proneseme při tom tři tradiční požehnání: 1. להדליק נר של חנוכה (le-hadlik ner šel chanuka), 2. על הנסים (al ha-nisim) a 3. שהחיינו (še-hechejanu). Svátek slavíme na památku vítězství Hasmonejských, kteří pod velením Judy Makabejského osvobodili Jeruzalém a 25. kislevu roku 164 př.o.l. znovuzasvětili Řeky znesvěcený Chrám. Chanuka, podobně jako Purim, je historickým svátkem, jehož slavení ustanovili naši učenci-rabíni – חג מי-ד-רבאנאן – חג מית'באנימ –

Osvobození Jeruzaléma a znovuzasvěcení Chrámu byly události, jež zahájily cestu k nezávislosti Judska, které se formálně osamostatnilo roku 142 př.o.l. Tehdy shromáždění lidu v Jeruzalémě provolalo posledního z žijících synů Matitjáše Hasmonejského, Šimona, knížetem a potvrdilo ho ve funkci velekněze. Relativně ideální vláda Makabejských skončila po čtyřech desetiletích, kdy se Šimonův vnuk Juda Aristobul I. (104–103 př.o.l.) prohlásil králem. Dle našich učitelů na to neměl právo, neboť jedině potomek z Davidova rodu má nárok na královský titul. Hasmonejské království, které začalo hrdiným bojem Makabejců za svobodu víry a poté i za politickou nezávislost, skončilo tragicky. Hasmonejští, kteří povstali proti násilné helenizaci židovského lidu zvenčí i proti renegátům – מית'באנימ (mit'javanim) –

ve vlastních řadách, se sami postupem času změnili v helenizované panovníky Judska. Pohanství, proti kterému tak rázně vystoupili, se do Judska vrátilo po stu letech jinou cestou – z Říma. Nesrovnalosti mezi králem Hyrkanem II. a jeho bratrem veleknězem Aristobulem II. vyústily v občanskou válku. Když oba bratři pochopili, že bratrovražedný boj nikam nevede, dohodli se, že se podrobí rozhodnutí nestranného soudce. Tímto „nestranným“ arbitrem byl římský vojevůdce Pompeius, kterého roku 63 př.o.l. bratři pozvali, aby je rozsoudil. Když Pompeius rozhodl ve prospěch prvorozeného Hyrkana s tím, že Aristobul se má spokojit se svým velekněžstvím, tento se Pompeiovi postavil se zbraní v ruce. Boje zachvátily celé horní město i chrámový okrsek. Byť byli Aristobulovi přívrženci chrabrými bojovníky, proti Pompeiovým legiím mnoho nezmohli. Aristobul byl poražen a odveden jako zajatec do Říma. Hyrkanos poté více jak dvě desetiletí vládne v souladu s mocen-

skými zájmy Říma. Římský orel rozprostřel své perutě nad Judskem a jejich stín bude nyní všem připomínat, kdo je tu skutečným vládcem. Konečnou krvavou tečku za hasmonejskou dynastií učiní ve všem Římu

oddaný judský král Herodes (37–4 př.o.l.), když nechá zavraždit poslední příslušníky hasmonejského rodu – svou ženu Miriam Hasmonejskou a později i její děti, své syny Aristobula a Alexandra.

Římané znali, kolik protizidovských zákonů Řekové vydali a že dokonce ustanovili nad Židy kruté místodržící, přece se jim nepodařilo zlomit ducha národa a lidé šli na smrt hrdě a s radostí, aniž by porušili jediné Boží přikázání. Římané přemýšleli, v čem spočívá obrovská síla židovského národa, že ho nic na světě nepřiměje zpronevěřit se své víře. Nakonec došli k závěru, že základem jejich síly bude jistě to, že dodržují zákony rituální čistoty. Tradice uvádí, že Řekové zakázali Židům svícení soboty, zakázali jim obřizku a slavení novoluní. Jiná tradice uvádí, že to byl zákaz svícení šabat – שבת, obřizky – מילה (mila) a zrušení zákona Tóry o rituální nečistotě žen – נידה (nida). Římané se přesvědčili, že tyto zákazy nepomohly Antiochu Epifanovi v ničem

a v konečné fázi nepřivedly Židy do lůna helenistické „světové“ kultury, jak si přál. Také Římané se později pokoušeli podobnými ustanoveními zlomit svobodomyšlného ducha židovského národa, o čemž svědčí

Hadrianovy zákazy z let 132–138 o.l. Římané po jeho smrti sami tyto zákazy postupně zrušili, neboť se minuly účinkem. V jejich zrušení můžeme vidět také moudrost národů – חכמת גויים (chochmat gojim), která v zcela opačném duchu pojímá Boží ustanovení. Římané se ptali: „Co je lepší? Je-li nepřítel chudší, nebo bohatší? Samozřejmě je-li chudší.“ Proč tedy zakazovat Židům jejich šabat, den odpočinku, vždyť o šabat mají přísně zakázáno věnovat se obchodu, tedy nemohou ten den zbohatnout. Židé se tak sami připravují o více než padesátidenní výdělek v roce. Další otázkou bylo: „Je-li žádoucí, aby nepřítel byl silný, nebo slabý? Samozřejmě, je-li slabý.“ Z pohledu Římanů obřizka oslabovala tělo novorozence, kterému pak i v dospělosti chyběla dostatečná síla. Poslední otázka Římanů zněla: „Je lépe, když je více, nebo méně nepřátel? Samozřejmě když je nepřátel méně.“ Proč tedy rušit jejich zákon o rituální nečistotě žen, který zakazuje v určité dny styk muže a ženy? Pokud jej budou dodržovat, bude se rodit méně židovských dětí, potenciálních nepřátel.

V Talmudu (traktát Šabat 21b) se svátek zmiňuje pouze ve spojení se zázrakem, že malé množství neposkvrněného čistého oleje, které Makabejští našli v Chrámě, vydrželo hořet v menoře plných osm dní. Vždyť například v midraši Megilat Taanit, který byl napsán také v talmudické době, se píše o vítězství Makabejských ve válce, o znovuposvěcení nového oltáře a zhotovení chrámového náčiní. Proč se tedy v Talmudu, který je do dneška základem židovského

► práva, spojuje ustanovení svátku Chanuka pouze se zázrakem, který se stal s olejem? Naši učenci na to měli mnoho názorů a jeden z nich říká, že za Makabejců (v době bojů za svobodu vyznání a za nezávislost 164–142 př.o.l.) i krátce poté tkvěla hlavní příčina radosti v zázraku vítězství hrstky povstalců nad početnými oddíly regulární armády, ve vyhnaní nepřátel ze Svatého města a nakonec i ze země Izraele a ve zrušení zákazů světit šabat, slavit novoluní a provádět obřizky. Pro následující pokolení však hlavní příčina radosti tkvěla v zázraku hoření světél menor. Jak bylo výše uvedeno, ještě za existence druhého Chrámu končí tragicky rod Hasmonejců. Časem byl Římany zničen i samotný Chrám, který dosud nebyl postaven, a židovský národ byl rozprášen do diaspory, jež stále trvá, byť máme již vlastní židovský stát. Proto, jak tvrdí naši učitelé, se nemůžeme ani dnes radovat z přímých výsledků vojenského ví-

tězství Makabejských hrdinů. Avšak radost ze zázraku, který se stal s malým džbánkem oleje, trvá stále. Proto si Židé více než dvě tisíciletí každoročně připomínají tento zázrak zapalováním chanukových světél.

Světlo vycházející z chanukije nám má též připomínat, že stačí jeho nepatrný zdroj, aby zmizela hustá duchovní tma, která za panování Antiocha Epifana spoutávala a dusila obyvatele Judska. Slova 112. Žalmy „*Ve tmách vzhází přímým světlo*“ se zhmotnila v hrdinném boji Makabejských.

Ne nadarmo také přirovnává prorok Izajáš židovský lid ke světlu národů. Židovský národ, který prostřednictvím Mojžíše dostal Tóru, je nositelem myšlenky monoteismu – víry v jediného Boha, Stvořitele nebes a země, tudíž zdrojem světla pro všechny, kteří žijí v temnotě modloslužby.

Všem čtenářům Maskilu
Chanuka sameach – חנוכה שמחה!
► Rabin Daniel Mayer

Program Bejt Simcha prosinec 2008

SOBOTA 13. PROSINCE

od 10 hodin v Bejt Simcha
Ranní sobotní bohoslužba
s Masorti a rabinem Ronaldem
Hoffbergem

NEDELE 21. PROSINCE

od 18 hodin v Pinkasově
synagoze (Široká 3, Praha 1)

Erev chanuka –

slavnostní přivítání svátku
s hudbou, bohoslužba, zapálení
první chanukové svíce, občerstvení

PRAVIDELNÉ AKCE

Kabalat šabat každý pátek
od 18 hodin

HODINY PRO VEŘEJNOST

až do odvolání pouze po předchozí
telefonické dohodě

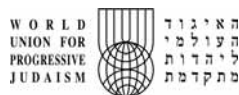
Bejt Simcha

Mánesova 8, 120 00 Praha 2
Telefon: 222 251 641, 724 027 929
E-mail: kehila@bejtsimcha.cz
Web: www.bejtsimcha.cz

JAK ZÍSKÁVAT MASKIL?

a) v elektronické podobě na www.maskil.cz
b) v tištěné podobě za cenu poštovního a balného: pošlete, prosím, svoji žádost na adresu Bejt Simcha, Mánesova 8, 120 00 Praha 2, telefon: 724 027 929, e-mail: redakce.maskil@maskil.cz; výše poštovního a balného je v ČR minimálně 250 Kč ročně; uvedený obnos nám laskavě zašlete složenkou nebo na bankovní účet číslo: 86-8959560207/0100 u Komerční banky, variabilní symbol je 88888 (5x8), v popisu platby uveďte, prosím, své jméno.

Bejt Simcha a World Union for Progressive Judaism (WUPJ) vás srdečně zvou:

Různé chutě JUDAISMU

KOUZELNÝM KOBERCEM Z JEMENU DO IZRAELE

série dvou přednášek Jana Neubauera v rámci vzdělávacího cyklu
Různé chutě judaismu, spojeno s projekcí fotografií:

Historie jemenských Židů: 3. prosince

Současnost jemenských Židů ve staré a nové vlasti:
10. prosince

přednášky se konají vždy ve středu od 18.30 h na Židovské obci
(sál ve 3. patře), Maiselova 18, Praha 1.

Vstup 20 Kč na celou sérii přednášek, 15 Kč jednotlivá přednáška

další informace o programu Různé chutě judaismu na e-mailové adrese:
vzdelavani2006@volny.cz nebo na telefonu 724 027 929

Bejt Simcha vás srdečně
zve na:

PŘIVÍTÁNÍ SVÁTKU CHANUKA

v neděli 21. prosince
od 18 hodin v Pinkasově
synagoze (Široká 3, Praha 1)

- chanukové zamyšlení
- večerní bohoslužba
- zapálení první chanukové svíce
- živá hudba (Peter Kizák)
- občerstvení

Dny světla

Neznámý příběh íránských Židů

Dr. Houman Sarshar, ředitel vydavatelství Centra pro íránskou židovskou ústní tradici, je editorem třídílné publikace *Moderní dějiny íránských Židů*, knihy *Esteřiny děti: portrét íránských Židů* a příspěvatelem *Encyclopaedia Iranica*.

Jak daleko sahá historie Židů v Íránu?

Židé žili na íránské náhorní plošině přibližně od roku 720 př.o.l., asi tisíc let před příchodem islámu. Ve starověku se bez omezení zapojovali do všech sfér společenského života, armádou počínaje a soudním systémem konče. To se však změnilo s příchodem islámu v roce 650 o.l. Od té doby byli všichni nemuslimové považováni za občany druhé kategorie a museli nosit oděv zvláštní barvy. Roku 807 vydal kalif Hárún al-Rašíd nařízení, podle něž museli všichni Židé nosit na šatech žluté nášivky. Situace se ještě zhoršila po roce 1501 s nástupem dynastie Safávidů, za jejichž vlády se dominantním vyznáním v zemi stal šíitský islám. Šíitský duchovní zavedl teorii náboženské nečistoty, již vztahovali na všechny ne-šíity včetně sunitských muslimů. Židé se museli podřít celému řadě ponižujících omezení: nesměli opouštět své domy ve dnech, kdy přšelo, nesměli si stavět vyšší domy, než měli jejich muslimští sousedé, nesměli své domy natírat bíle, kupovat majetek od muslimů nebo jim naopak prodávat potraviny. Na veřejnosti museli židovští muži nosit neobvykle velké turbany, aby byli na první pohled k poznání, a ženy si musely na své čáдоры (závoje) připevňovat zvonečky. Pokud se Žid v obchodě s potravinami dotkl nějakého zboží, musel si jej poté koupit a zaplatit za něj jakoukoliv cenu obchodník žádal, neboť jídlo bylo nyní považováno za nečisté a šíité jej již nemohli konzumovat. Tato nařízení, jejichž tvrdost a důslednost jejich prosazování se v průběhu staletí opakovaně zvyšovala či polevovala, platila z větší části až do začátku dvacátého století, kdy v roce 1906 íránský parlament přijal ústavu, v níž je řečeno (v článku 8), že Židé, zoroastristé a křesťané nesmějí být dále považováni za občany druhé kategorie. Následně byla zrušena tzv. daň z hlavy, kterou museli odvádět všichni nemuslimové, a stejně tak byl zrušen celý balík dal-

ších diskriminačních zákonů. Židé nyní směli vykonávat vojenskou službu, kupovat domy a otevírat obchody i mimo židovské čtvrti. Krátce řečeno, trvalo to téměř třináct století, než Židé získali zpět svobodu, kterou měli ve starověku.

Židé žili v Persii již v biblických dobách. V této hrobce jsou podle tradice pochováni Ester a Mordechaj.

Tento proces opětovné asimilace nabral na obrátkách na začátku 40. let s nástupem Muhammada Rezy Šáha Pahlavího. Jeho otec Réza Šáh, ultranacionalista, který sympatizoval s nacisty, byl v roce 1941 po spojeneckém summitu v Teheránu nucen vzdát se koruny. Šáh byl pevně rozhodnut zahájit novou etapu vztahů se Západem – rychle navázal diplomatické styky se spojenci a přijal jejich politickou linii v podstatě ve všech otázkách zahraniční politiky. Navíc osobně sympatizoval se Židy. Jako vládce země cítil velké emocionální pouto s Kýrem Velkým, který v roce 539 př.o.l. povolil Židům návrat z babylónského exilu do Jeruzaléma a obnovení Chrámu. O nějakých dvacet pět století později se Šáhův Írán stal jednou z prvních zemí na Blízkém východě, která uznala Stát Izrael.

Přátelství mezi Šáhem a íránskými Židy se ještě upevnilo v roce 1953, kdy došlo v Íránu ke státnímu převratu za pomoci CIA,

kteřý skončil svržením ministerského předsedy Mosaddeka. Následovaly nepokoje, které donutily Šáha a jeho rodinu uprchnout ze země. Když se židovský obchodník Morad Arieh dozvěděl, že se Šáh s rodinou uchýlil do jednoho římského hotelu, poslal mu bíanco šek s dopisem, že Jeho Výsost může čerpat z Ariehova švýcarského konta dle libosti a splatit půjčku až tehdy, kdy se věci vrátí do normálu. Během Šáhovy 25leté vlády byla klíčová odvětví jako bankovníctví, pojišťovnictví, farmaceutický, textilní průmysl, výroba plastů, papírenství, výroba hliníku, přepravní služby, import, výroba stavebních materiálů, výroba a distribuce alkoholických nápojů buď přímo v rukou Židů jakožto zakladatelů a majitelů nebo je Židé alespoň financovali a řídili. Historik Habib Levy označuje tuto dobu za zlatou éru íránského židovstva.

Takže to byly pro Židy v Íránu nejlepší časy.

Ano, ale to neznamená, že tu neexistoval antisemitismus; jen nebyl posvěcený vládou. Například rok po Šestidenní válce se izraelský národní fotbalový tým utkal s Íránem v souboji asijského mistrovství 1968 na třicetitisícovém teheránském stadionu Amjadieh. Kolovaly falešné zvěsti, že židovský íránský magnát Habib Elghanian skoupil patnáct tisíc lístků na zápas a rozdal je zdarma íránským Židům, aby měla izraelská reprezentace v hledišti mohutnou podporu. Nakonec Írán zvítězil 2:1, přičemž vítězný gól padl až ke konci zápasu, což v hledišti bujaře slavilo téměř výhradně muslimské publikum. Poté se pro změnu vyrojily pověsti, že Šáh podplatil rozhodčího, aby zachránil tvář íránské reprezentace anebo že Izraelci prohráli schválně, aby darovali Šáhovi vítězství, kterého se nepodařilo dosáhnout Arabům – tedy vítězství nad Izraelem.

O šest let později, v roce 1974, propuklo doslova peklo den poté, co vláda dala do oběhu milion kusů dvousetřídlové bankovky ▶

► s šesticípu hvězdou na rubové straně. To se stalo brzy po petrolejovém embargu, kdy se Šáh rozkmotřil se sousedními arabskými zeměmi a prodal naftu Američanům, a po jeho rozhodnutí připojit se k několika izraelským naftařským společnostem a vybudovat spolu s nimi dva ropovody, jeden vedoucí z Eilat do rafinérie v Haifě a druhý z Eilat do Aškelonu, Íránci zuřili. Během dvou nebo tří hodin se začalo všude proslychat, že nová bankovka je podvrh a byla vytištěna v Izraeli, aby podkopala íránskou ekonomiku. Než odbila třetí hodina odpolední, ústřední banka stáhla všechny bankovky a nechala je spálit.

Většina Židů se za Šáhova režimu cítila bezpečně a tyto incidenty rychle pouštěli z mysli jako ojedinělé a přechodné. Ale pár stovek z nich to vidělo jinak, tak raději opustilo zemi.

Předvídala židovská komunita islámskou revoluci?

Revoluce samotná nebyla velkým překvapením. Co ale šokovalo všechny, byla islámská rétorika, kterou přijala záhy poté, co propukly demonstrace. Obecně byla druhá polovina 70. let dobou, kdy všichni, nejen Židé, věděli, že se musejí mít na pozoru, aby neřekli něco, čím by urazili Šáhův dvůr. Šáhova tajná policie netolerovala žádné činy či postoje, které byly považovány za kritické vůči monarchii. Vzhledem k této atmosféře se Židé, stejně jako většina vzdělanců v Íránu, domnívali, že jakékoliv povstání, které by ukončilo Šáhovu vládu, by vyústilo ve vznik vzdělanějšího, progresivnějšího Íránu, který by byl více v souladu s ideály francouzské revoluce. Nikoho nenapadlo, že se revoluce zmocní mullové. Což se ovšem stalo.

Chápali Židé, že nový režim jim zásadně změní život?

Z počátku ne. Většina vzdělanějších Íránců si prostě řekla: „Pojeďme na měsíc, dva na prázdniny do Evropy, než se to tu usadí.“ Čekali, že se bude opakovat situace z roku 1953, kdy během převratu zasáhla CIA a dopomohla Šáhovi znovu k moci. Ale tentokrát šly věci jinou cestou a během čtyř let od revoluce opustilo zemi zhruba jeden a půl miliónu Íránců, mezi nimi asi padesát tisíc Židů.

Vzal si režim na mušku zvláště Židy?

Ne přímo. Ale v roce 1979, během prvních měsíců revoluce, se židovský magnát Habib Elghanian stal prvním civilistou,

který byl souzen a postaven před popravčí četou z rozkazu revolučního tribunálu. Byl obviněn ze sionismu, velezrady a spiknutí se Šáhovým režimem. Byl to zinscenovaný proces, obvinění smyšlená. Bylo to v podstatě varování Židům, že už se nemůžou pouštět do obchodů jako dříve, že mají být raději opatrní.

Další demonstrační proces se židovskou účastí se odehrál v roce 1999, kdy bylo třináct Židů ze Šírázu obviněno z údajné špionáže pro Izrael. Tehdy, ostatně stejně jako dnes, byly v Íránské islámské republice jakékoliv kontakty s Izraelem nezákonné. Nicméně mladí šírázští Židé komunikovali s Izraelem prostřednictvím emailů a vláda to ohodnotila jako trestnou činnost. Nebyla náhoda, že se to stalo právě v Šírázu: šírázští Židé patří mezi nábožensky nejhorlivější v Íránu a předpokládá se u nich také největší náklonnost k Izraeli. Tomuto procesu se dostalo velké publicity na Západě, mnohé vlády se snažily intervenovat ve prospěch obviněných. Jak je běžnou praxí v íránském revolučním soudním systému, byl soudce v této kauze, Sadek Nurani, zároveň vyšetřovatelem a žalobcem. Nakonec byli tři obžalovaní zproštěni viny a ostatních deset bylo odsouzeno k trestu odnětí svobody od čtyř do třinácti let. Posledních pět bylo propuštěno na svobodu 19. února 2003.

Židovský magnát Habib Elghanian během zinscenovaného procesu, v němž byl odsouzen k smrti.

Kolik Židů dnes žije v Íránu?

Odhady se pohybují mezi 25 a 35 tisíci, ale může to být i víc, protože mnozí neuvádějí při sčítání lidu své vyznání. Íránští Židé se již od útlého dětství učí, že je v pořádku, aby lhalí o svém náboženství, pokud mají pocit, že by je pravda mohla nějak ohrozit.

To je jeden z důvodů, proč íránští Židé tradičně umísťují mezuzu na vnitřní stranu veřejí u domovních dveří.

Mohou dnes Židé v Íránu svobodně praktikovat svou víru?

Islám uznává Židy za „národ knihy“ a v Íránu tudíž povoluje praktikování všech židovských rituálů. Jen v samotném Teheránu je dnes přes deset funkčních synagog a navštěvuje je více lidí než před revolucí. Jsou to nejen místa modlitby, ale také společenského setkávání. Většina íránských Židů se identifikuje s kulturními aspekty judaismu a v Teheránu tudíž najdete i židovské domovy seniorů, košer restaurace, židovské spolky a komunální instituce. Jen velmi málo se zde setkáte s takovým zjevným antisemitismem, jaký lze dnes vidět v západním světě, a společnost je mnohem přátelštější, než si člověk zvenku přestavuje. Íránci cítí silné národní a kulturní vzájemné pouto a většina íránských Židů se považuje v první řadě za Íránce. Když někde sedím společně se svými muslimskými přáteli, nevnímají mě jako Žida, ale jako Íránce, takže naše rozdílné náboženské vyznání není žádnou bariérou. K mé íránské identitě patří zkrátka některé kulturní aspekty, které mě činí Židem, stejně jako je jiné kulturní aspekty činí muslimy.

Někdy se Židé lépe domluví s muslimy než s jinými Židy. V každém větším městě mluví Židé svým vlastním jazykem, a i když jsou všechny tyto jazyky odvozeny z médských dialektů, Židé z různých měst si s Židy odjinud většinou moc nerozumí. Každý jazyk má také své vlastní písně a pověsti.

Avšak navzdory těmto odlišnostem se všichni íránští Židé považují za příslušníky jedné íránské židovské komunity a některé tradice překonávají jazykové bariéry, například zvyk šlehat se navzájem pažítkou během recitace Dajejnu při pesachovém sederu. Jak si jistě dokážete představit, děti to milují, protože v této patriarchální společnosti, kde musíte ctít starší, se vám najednou otevírá na třicet vteřin okno, kdy můžete honit svého otce nebo dědečka kolem slavnostního stolu a šlehat ho. Samozřejmě s náležitou láskou a úctou.

Mohou dnes Židé svobodně Írán opustit?

Většina nemá zájem odejít z Íránu, ale pokud by chtěli, mohou. Existují nicméně určitá omezení, která tento proces komplikují. Íránské zákony neumožňují, aby zemi

dokončení na straně 7 ►

Krvavý spor o **Abrahámovu** dědictví

V minulém čísle jsme otiskli projev nizozemského politika Geerta Wilderse o islámu nazvaný „Evropa tu za dvě generace už nebude“. Jak jsme slíbili, předkládáme čtenářům první dvě reakce na tento text.

Evropa by se měla obávat Wildersů

Nizozemský krajně pravicový politik Geert Wilders je především politikem, upřímně řečeno velmi populistickým politikem, s jedinou ambicí – získat pro svou stranu a zejména pro sebe co největší množství hlasů. Jako takového je ho třeba hodnotit a uvažovat, nakolik ovládá technologii moci a jak může dosáhnout úspěchu, případně co by znamenal jeho výrazný úspěch pro vývoj a profilaci holandské společnosti. Na druhé straně v žádném případě nelze hodnotit pana Wilderse jako znalce islámu, neboť jím ani zdaleka není.

Jako většina populistů pracuje pan Wilders s fenoménem strachu a pocitu ohrožení, který je univerzálním lidským projevem a není příliš závislý ani na racionálních argumentech, ani na civilizační úrovni společnosti. Právě nacionalističtí nebo krajně konzervativní (sekulárně i nábožensky zaměřeni) populističtí politici zdatně využívají tento instinktivní strach ze změn a z neznáma.

Řečnický projev pana Wilderse je velmi expresivní a emotivní, stejně jako jeho „dokument“ Fitna, který se nikoliv náhodou stal kultovním filmem českých neofašistů. Mechanismus je stále stejný: je potřeba vytvářet obraz nepřítele, obraz natolik zřetelný, aby se na nenávisti a strachu dokázalo sjednotit dostatečné množství lidí – ti pak podporují, případně volí, „spasitele“, tedy toho politika, který tvrdí, že dokáže společnost před tímto nepřítelem ubránit. Nejprve je tedy vytvořeno virtuální nebezpečí, pak přichází záchrana v podobě nějaké politické strany, která by bez této masivní manipulace veřejným míněním neměla žádnou šanci uspět. Argumentace proti islámu vyznívají na první pohled přesvědčivě, opravdu je děsivé číst vytržený citát z hadisy o tom, jak muslimové budou pobíjet Židy skryté za skalami a stromy. Ve skutečnosti je však velmi snadné poukázat na desítky, ne-li stovky podobně nenávistných výroků nejen v Tanachu, ale

i v Novém zákoně a vůbec v jakékoli náboženské autoritativní knize kterékoli kultury.

Samozeřejmě, že rétorika evropských nacionalistů je stejně, ne-li více nenávistná, navíc není užívána ve starověku či středo-

s nesmírným vypětím a obětmi prchají. Wildersův poněkud hysterický popis muslimských předměstí evropských měst působí úsměvně i smutně. Nevím, komu rozumnému by mělo vadit, že ženy nosí na hlavách

Nejprve zabijeme karikaturisty, pak vlastníky domácích mazlíčků. Poté ty, co věří v UFO, pak milovnice čokolády, ženy v domácnosti, časté letce, potápěče, Rolling stones a jejich fanoušky, majitele kreditních karet...pouze pak bude na zemi pokoj.

věku, ale ve dvacátém či jednadvacátém století. Tito populisté záměrně zamlčují fakt, že valná většina muslimů není fanatická sběračnicí po krvi Evropanů, ale buď jde o formální věřící nebo o věřící sice zbožné, ale zaměřené na vlastní starosti a nezajímající se o islamismus. Právě islamismus jakožto politické hnutí má na svědomí nejvíce nikoliv Židů či křesťanů, ale samotných muslimů, kteří o jeho fanatismus nemají žádný zájem nebo se jen náhodou dostali na místo brutálního atentátu. Muslimové sami jsou první a nejzoufalejší obětí islamistických atentátníků a politické brutality.

Právě tyto oběti teroru a politické perzekuce vedle obětí bídy tvoří hlavní jádro přistěhovalců do Evropy. Tito lidé nemají žádný zájem na tom, aby do evropských měst přinášeli teror a bídu, před nimiž

šátky, že se lidé modlí v mešitách nebo že chtějí jíst své pokrmy. Argumenty o násilnostech a tlaku na majoritu jsou samozřejmě závažnější. Přesto i zde je nutné přemýšlet spíše o příčinách. Víme, že zpravidla první generace přistěhovalců zachovává loajalitu novému domovu, teprve jejich děti jakoby se utrhy ze řetězu.

Nikdo z nás nedokáže zastavit příliv přistěhovalců, ostatně stěhování jednotlivců i celých národů je přirozený jev a snad kromě nejtvrděších totalitních států obehnaných ostatním plotem se mu nevyhnula žádná společnost. Důležitá je však schopnost společnosti absorbovat příchozí. A zde jsou karty v ruce hostitelské země a hostitelského národa. Přijme-li příchozí s pochopením a poskytne-li jim jistoty nejen existenční, ale i právní, poskytne-li jim důstojný život s jis- ➤

► totou vymahatelností práva, mohou přičítat takový stát přijmout za svůj domov a nemají žádný důvod proti němu bojovat. K právnímu stavu pak patří i přísné trestání excesů včetně teroristických a rasově či nábožensky motivovaných útoků, a to samozřejmě i u viníků jak z řad majority, tak muslimů.

Naopak pokud přichází nalezne sice materiální zabezpečení, nikoliv ale důstojné přijetí, právní jistotu a pocit domova, začne se izolovat, zaujímá obranný postoj a rychle se radikalizuje v odporu ke společnosti, již se cítí zklamán a ponížen. Z takové frustrace pak žijí radikální imámové, kteří nejsou nikým jiným než islámskými Wildersy. A prosím nehleděme v tom nějakou chorobnou přecitlivělost Arabů, je to naprosto normální a pochopitelný pocit, který by zažíval kdokoli z nás. Představme si jen, jak bychom se cítili, kdyby například Wildersovy projevy včetně takového dílka, jako je Fitna, kritizovaly naši kulturu. Představme si, jak bychom se cítili, kdyby naše děti byly každým dnem vystaveny posměchu, štiřivosti, nevráživosti, kdybychom byli a priori

pokládáni za zločince a šílené teroristy. I v tom nejmírnějším člověku vystavenému takovému odmítání roste den po dni hněv a nenávisť ke společnosti, která se mu stala nikoliv vytvořeným domovem, ale novým vězením. Materiální blahobyt totiž nemůže nahradit lidskou důstojnost, naopak mnohdy přispívá k pocitu ponížení.

Právě Židé mají vypěstovanou citlivost vůči skryté aroganci většinové společnosti. Ta si mnohdy ani neuvědomuje, jak hrubě působí ono povýšené předhazování velkorysosti „hostitele“ a nevděku „hosta“ nebo že zdůrazňování „jinakosti“, „cizosti“, „uzavřenosti“, „nepřizpůsobivosti“ některých spoluobčanů znamená budoucí ohrožení. Dnes Wildersova rétorika útočí na islám a paušálně odsuzuje všechny muslimy, v minulosti byly stejné argumenty užívány vůči Židům i jiným skupinám jako předzvěst pogromů a genocidy.

► **Věra Tydlitátová**

Autorka přednáší v Centru blízkovýchodních studií Západočeské univerzity v Plzni, je zakladatelkou Ligy proti antisemitismu.

Rozpustíme se v módním multikulturalismu?

Nejsem politolog ani religionista a mé vědomosti stran islámu jsou jen velmi povšechné. Není-li v dané věci dostatečně poučen Geert Wilders, což je možné, tím méně já. Proto mohou být mé soudy pouze velmi subjektivní a zjednodušující. Jsem si toho vědoma a budu raději stručná.

Byla bych velmi ráda, kdyby se nizozemský politik co nejvíce mýlil, ale zároveň se obávám, že má v mnoha směrech pravdu. Bohužel. Nedovolím si hodnotit korán, na to ho (z pár přečtených knih a pár dokumentů) příliš málo znám. Přinejmenším ale souhlasím s tím, že postoje valné části evropských politiků, zejména pak představitelů Evropské unie, nejsou adekvátní závažnosti problému. Jako by byly již předem diktovány především ochromujícím strachem a poraženectvím. Patrné je to jak v posuzování izraelsko-palestinského konfliktu, tak v mnoha jiných oblastech týkajících se samotných evropských zemí. Jestliže tento strach u mnoha „obyčejných“ lidí vede k narůstání xenofobie, rasismu a potažmo k příklonu k populistickým až extremistickým stranám a hnutím, pak u evropských intelektuálních

a politických elit jako by byla tendence opačná – neméně sporná. Jako by tu byla jakási snaha nenápadně se rozpustit, tiše zmizet ve vlnách módního multikulturalismu a zapomenout na vlastní kořeny i vlastní jedinečnost. Pokud je evropské anticko-křesťansko-židovské dědictví vůbec zmiňováno, pak spíše kriticky a omluvným tónem.

Přes všechny nabubřelé fráze je dnešní zpodobnělá a bezdětná Evropa vnitřně velmi nejistá. Zdá se mi evidentní, že může být dosti problematické hájit a v případě potřeby bránit hodnoty, o nichž si nejsme jisti, že skutečnými hodnotami jsou. A zatímco intelektuál by pokud možno zjednodušovat neměl, politik toho naopak v určité míře musí být schopen, jinak těžko dokáže přijmout vůbec nějaké rozhodnutí, natož to správné.

► **Irena Dousková**

Autorka je spisovatelkou (její nejznámější kniha Hrdý Budžes byla i úspěšně zdramatizována), několik let působila i jako redaktorka Maskilu.

Ilustrace: Gabriel Ariel Levický,
www.eurabia.cz

Dny světla...

dokončení ze strany 5

opustila naráz celá rodina. Alespoň jeden člen rodiny, obvykle otec, musí zůstat. Nicméně pokud už žena s dětmi opustí zemi a otec si později přeje odejít za nimi, je mu to povoleno, pokud tu zanechá něco cenného, například rodinný dům.

Vztahují se na Židy i muslimy stejná občanská práva i omezení?

Pokud se dá v Íránu mluvit o občanských právech, pak ano. Ve skutečnosti jsou vlastně Židé o něco méně omezováni, nemusejí se třeba podřizovat zákazu konzumace alkoholických nápojů. Islámská republika

Íránský Žid čeká na odjezd do Izraele, rok 1951

totiž uznává, že víno je nezbytnou součástí některých židovských obřadů. Jinak Židé i muslimové musejí respektovat zákony země stejně. Tak například židovské ženy musejí, stejně jako jejich muslimské spoluobčanky, dodržovat muslimská pravidla v oblékání na veřejnosti.

Mají Židé v Íránu budoucnost?

Již od počátku první diaspory tvořili íránský Židé nepřetržitě největší židovskou komunitu na Středním východě (kromě Izraele). Vůbec nepochybuji, že si toto jedinečné postavení udrží i v následujících desetiletích. Pevně věřím, že tak jako bájný Fénix povstal z popela, tak se i zmenšující se íránská židovská komunita znovu rozroste a bude i nadále neodmyslitelnou součástí historie, kultury a sociální struktury našeho židovského národa.

► **Ptal se Aron Hirt-Manheimer**

Přežila Kateřina Weberová

(z Reform Judaism, Summer 2005/5765)

repro: www.iranjewish.com,

www.iranian.com, www.life.com

Někdy se to nepovede

Je to smutné, ale někdy se přece jen může stát, že jakkoli manželství začalo jako růžová pohádka, tak končí jako onen rozbitý pohárek pod chupou. Nemyslím si, že pokud některé situace, které k tomu mohou vést, popíšu, tak to zabrání nějakému rozvodu, koneckonců od toho jsou zástupy psychologů, rabínů, právníků a dalších poradců, kteří někdy skutečně mohou zmírnit dopady nepřijemných situací, ke kterým mezi manžely došlo.

Povězme si ale napřed o tom, jak je to možné, že vůbec o rozvodu diskutujeme, pokud hovoříme o židovské náboženské tradici staré tisíce let. Naši učenci aplikovali slova Tóry (5M 24,1) a následně je téma rozpracováno v talmudickém traktátu Gittin, kde je probráno do detailu, a existuje spousta tradiční právní literatury, která aplikuje přijatá právní řešení na aktuální situace. Rozvod v judaismu jako řešení hluboké manželské krize při zachování práv ženy je v historii první taková možnost. Z monoteistických náboženství křesťanství rozvod prakticky vůbec nepřipouští a rozvody se snad povolovaly mocným tohoto světa přímo papežem. Islám zná možnost rozvodu pouze jako vyhnání neposlušné ženy (neposlušné z hlediska manžela), aniž by bylo nějak zvlášť hleděno na její práva.

Podívejme se ale na situaci, kdy manželé dojdou k závěru, že už to dál nejde. Musíme se ovšem podívat na to, kdo jsou ti manželé a jaká byla svatba. Tedy především pokud manželé, kteří jsou Židy podle halachy, měli svatbu u jakéhokoli rabína nebo před státním úředníkem v jakékoli zemi a nechtějí spolu dále žít, případně chtějí uzavřít nový sňatek, musí mít rozvodový list, aby mohli uzavřít manželství právoplatné podle židovské halachy, a hlavně aby další děti, které se ženě narodí s jiným partnerem, nebyly *mamzery*. Jak známo, *mamzer* je dítě vdané ženy s mužem, který není její manžel. O situaci *mamzerů* si povíme snad někdy později. Problém je, že podle tradice rozvodový list musí předat muž ženě. Pouze při výjimečných situacích může rozvod proběhnout bez jeho přítomnosti anebo proti jeho vůli. Naopak také žena, pokud rozvodový list nepřijme, zůstává vdaná i proti vůli manžela.

Snad ještě důležitější, než řešit složité situace v souvislosti s rozvodem, je naučit se rozvodům předcházet. To začíná už od kolébky výchovou dětí, pokračuje výběrem partnera, partnerky a dále fungováním jejich soužití, které se bude odvíjet podle toho, jak byli vychováni, jak umí řešit neobvyklé situace a také v jakých sociálních a společenských situacích žijí. A pro rozvod není smě-

rodatné, jestli se manželé poznali na náhodném romantickém setkání, znají se od školních let anebo je seznámil dohazovač či přítel. Všechno je to o tom, jestli se spolu naučí žít, jestli umějí v pravou chvíli ustoupit jeden druhému, podržet jeden druhého v těžké situaci a pomoci si navzájem tam, kde je to třeba. Dobré manželství není takové, kde se neustále cukruje, ale takové,

kde se žije ve vztahu, kde manžel i manželka vědí, že se na toho druhého mohou v jakékoli i mezní situaci spolehnout. Tam, kde manželé spolu umí komunikovat a respektovat jeden druhého, rozvodová situace nenastane, protože k ní zpravidla není důvod.

Naopak na rozvod je zaděláno, pokud manželé vstupovali do manželství s přehnanými představami o partnerovi a také o sobě. Jakákoli krajnost je nebezpečná, můžeme to vidět například při problémech kolem peněz, kdy si mladí, ale i starší manželé myslí, že mohou s penězi zacházet bez zodpovědnosti, anebo například v situacích, kdy se jeden anebo i oba partneři rozhodnou pro určitý způsob života, např. že budou vegetariáni anebo že budou dodržovat veškerá pravidla halachy v podmínkách, které k tomu nejsou úplně nakloněné, a chtějí jít do takového životního stylu překotně, aniž by si napří-

klad řekli, že si k tomu či onomu způsobu života dojdou pomalu a uvidí, jak to funguje. Pokud jeden partner takový způsob života vnucuje druhému a například manželka to sice dodržuje, ale v nějakou chvíli ji zlomí určitá zdánlivě zanedbatelná maličkost, nastávají problémy.

Domnívám se, že prvotní záměr umožnit rozvod pramenil z potřeby řešení určitých mezních situací a spíše fungoval jako pojistka, o níž doufáme, že ji nikdy nebudeme potřebovat. Dnes se k rozvodům přistupuje s určitou lehkostí, rozvody jsou na denním pořádku a i v Izraeli v ortodoxním prostředí počet rozvodů stoupá. Prostě je taková doba, společenská atmosféra, lidé sice umí komunikovat satelitními mobily, ale někdy neumí komunikovat doma v kuchyni. Je jednodušší jít na rabínský soud, a tam už to nějak dopadne. Někdy se ve spojitosti s rozvodem – *getem* – hovoří o ženách, které jsou formálně vdané, ale protože manžel s nimi nežije, ani není k nalezení, tak jsou *agunot*, opuštěné ženy. Mnoho takových situací nastalo po válce, kdy neexistovali svědci, kteří mohli jednoznačně potvrdit, zda muž zahynul, anebo ne. Stejně tak tomu bylo i 11. září 2001 v New Yorku. Je potom na rabínech, jak problém vyřeší podle halachy a lidsky.

Je smutné, že mnohdy rozvádějící se manželé dávají vinu za průběh rozvodu, který není podle jejich představ, rabínům, aniž by si uvědomili, že si celou situaci zaviniili sami. *Ketuba*, kterou si předali na počátku manželství, není nějaký abstraktní milostný dopis, ale právní dokument, který jasně stanovuje jejich práva a povinnosti, a jsou to právě rozvádějící se manželé, kteří ustanovení v *ketubě* nedodrželi. *Ketuba* je napsaná aramejsky, stejně jako rozvodový list. Snad by rabíni měli před svatbou text *ketuby* dát k přečtení každému v jeho mateřském jazyce, aby pár rozuměl, k čemu se zavazuje, a nemuseli si pak předávat nesrozumitelný *get*, v kterém je na dvanácti řádcích kvalifikovaným písařem podle přesných pravidel napsáno o konci jejich manželství, do kterého vstupovali s tolika ideály.

► Hana Mayerová

čtení pro děti a jejich rodiče

O ušlápnutých manželích, haštěřivých ženách a jiných

Ač se jedná o věci velmi vážné, jsou všemožné manželské lapálie a karamboly vděčným námětem nejrůznějších lidových historek a vtípů. Vždyť právě na tyto vážné věci je potřeba dívat se trochu s nadhledem.

LEKCE MANŽELŮM POD PANTOFLEM

Ke králi Šalamounovi se jednou dostavil k audienci bohatý sedlák, který donesl králi cenný dar. Králi se dar zalíbil a řekl tomu muži, že od něj na oplátku může žádat jakoukoliv laskavost. Jaké však bylo jeho překvapení, když jej muž požádal, aby ho naučil rozumět tajné řeči zvířat. Šalamoun chvíli váhal, ale nakonec svolil. Varoval však muže, že pokud by tajemství, které se tak dozví, komukoliv prozradil, okamžitě zemře.

Ten muž měl náhodou za ženu hotovou fúrii, a protože chtěl mít doma klid, podřizoval se všem jejím přáním a vrtochům. Jednoho dne, když muž pracoval na dvoře svého statku, vyslechl rozhovor mezi volem a oslem, který jej pobavil tak, že se začal nahlas smát.

V tu chvíli se objevila jeho žena a chtěla, aby jí muž řekl, čemu se směje. Prosil ji, ať ho nenutí prozradit jí tajemství, že na tom závisí jeho život. Ale žena nedala pokoj. Když sedlák viděl, že není jiné cesty, souhlasil, že ženě tajemství prozradí, ale musí mu dát několik dní času, aby si nejprve uspořádal své pozemské záležitosti, než se postaví tvář v tvář nevyhnutelné a předčasné smrti. Žena souhlasila.

Příštího dne, když byl muž opět na dvoře, slyšel, jak jeho pes napomíná kohouta, aby nekokrhal tak hlasitě jako obyčejně, když jejich pána čeká smrt. Ale kohout odpověděl, že jejich pán je zbabělec a hlupák a nezaslouží si, aby ho někdo litoval.

„Ať se poučí ode mě,“ řekl kohout, „a určitě si zachrání život. Na dvoře je spousta slepic a všechny mě samozřejmě poslouchají, protože moc dobře vědí, že jakákoliv neposlušnost by znamenala zasloužený trest. A náš pán má jenom jednu ženu, a jestli si s ní nedokáže poradit, musí nést následky.“

Když to sedlák slyšel, sebral odvahu a šel své ženě říct, že jí tajemství neprozradí. A že od tohoto dne je pánem v domě on. A hle, co se stalo – od toho okamžiku byla jeho žena jako vyměněná a žili spolu v klidu a pokoji.

PÁRY SE DÁVAJÍ DOHROMADY V NEBI

Žil jednou jeden laskavý rabín, který dlouhá léta odevzdaně snášel peskování své haštěřivé ženy. Všichni se divili, jak se dokáže ovládat. Jednoho dne mu jeden z jeho přátel řekl:

„To je prostě nelidské být tak trpělivý! Kdybych byl já na tvém místě, už dávno bych se s takovou ženou rozvedl – vždyť je to ostuda celého města!“

Rabín si unaveně povzdechl:

„To musí být Boží vůle.“

„Nesmysl!“ vykřikl jeho přítel. „Přece mi necheš tvrdit, že Bůh schválně trestá takového světce jako jsi ty!“

„Bůh chraň, abych soudil spravedlnost jeho záměrů,“ odpověděl klidně rabín. „Můj selský rozum mi říká, že je to tak moudře zařízeno. Co kdyby se moje žena místo mě vdala za někoho méně trpělivého? Ten by se s ní za chvíli rozvedl a tak by jí úplně zničil život! Takže vidíš, že Bůh moc dobře věděl, co dělá, když jí dal za ženu právě mně, který dokážu trpělivě snášet její hašteření.“

TCHÝNĚ A TEORIE RELATIVITY

„Dobrý den, paní Levinová! Jakpak se máte?“

„Skvěle!“

„A jak se má vaše dcera?“

„Zaplat'pánbůh, má se výborně! Jakého má úžasného manžela! Ten ji nenechá, aby si máchala ruce ve dřezu. Leží si v posteli do poledne a pak jí služka donese snídaní do postele. Kolem třetí vyrazí na nákupy a pak si dá kávu v Ritzu. A obléká se jako filmová hvězda! Tak co říkáte, to je mazl!“

„A jak se vede vašemu synovi? Slyšela jsem, že se oženil?“

„Ach ano, chudák chlapec. Ten měl ale smůlu. Takovou filenu si vzal. Co myslíte, že ta holka celý den dělá? Na práci to budižkníčemu ani nesáhne. Celé dopoledne vyspává, snídaní si nechává nosit do postele. A myslíte, že se postará o domácnost? Ani nápad! Ta musí celé odpoledne courat po nákupech a utrácet manželovy těžce vydělané peníze, aby se mohla strojit jako nějaká herečka. A umí snad ještě něco jiného? No, jak pak by ne, s kamarádkami klevetit u kafe. Tak co byste tomu řekla!?“

ANDĚLÉ, KAMENY A NESPOKOJENÝ MANŽEL

Ušlápnutý manžel, kterého jeho žena pořádně trápila, přišel k rabínovi se žádostí o rozvod.

„Jak můžete vy, takový zbožný muž, po mě žádat takovou věc!“ napomenul jej přísně rabín. „Víte přece, co říká talmud: ‚Když se muž rozvede se svojí ženou, nejen andělé, ale i kameny zapláčou!‘“

„Poslouchejte, rabi,“ odvětil nespokojený manžel, „jestli chtějí andělé a kameny plakat, ať si pláčou. Ale já se budu radovat!“

I NEŘEST JE UMĚNÍ

„Jaký hlupák je ten náš zet!“ stěžuje si rabín ženě. „Nemá ani potuchy o tom, jak se pije a jak se hrajou karty.“

„A to je nějaké neštěstí?“ podivila se rebecin. „Kéž by všichni zeti na světě byli tak neznalí v takových věcech! Co se ti nezdá?“

„Neštěstí je,“ rozčiluje se rabín, „že i když neví jak pít, stejně pije, a i když kartám ani za mák nerozumí, stejně si s nimi nedá pokoj!“

► Vybráno z knihy *A Treasury of Jewish Folklore* (Nathan Ausubel, vyd. Crown Publishers, New York, 1961)

Izraelská agenda v českém diáři

Na dveře Evropské unie kdosi netrpělivě klepe. Na první pohled zámožný, dobře oblečený, vzdělaný a vychovaný host. Není nejmenší pochybnosti, že v kapse má i elegantní pouzdro s krytými šeky... Host klepe, v kukátku ve dveřích se střídají oči, ale nikdo neotevřívá. Trvá to už dlouho a nikomu to není příjemné.

Tak podobně vypadá situace mezi Státem Izrael na straně jedné a dvaceti sedmi zeměmi sdruženými pod hvězdnou vlajkou Evropské unie na straně druhé. Jak to vlastně s těmi izraelsko-evropskými vztahy je? Přeje si vůbec Evropa bližší vztahy s Izraelem? A jak je to naopak, stojí Izrael o Evropu? Odpověď není jednoduchá, ale přesto některé klíčové okolnosti známe.

Plány Černínského paláce

Česká diplomacie je od sametové revoluce jednoznačně proizraelská, jako by chtěla z historie vymazat ostudu dvacetiletého přerušování diplomatických styků se zemí, která se provinila pouze tím, že silou a účinně ubránila svou suverenitu proti mnohonásobné přesile. Vítězství amerických zbraní v židovských rukou proti sovětským zbraním v rukou arabských spojenců – to byla pro Kreml příliš silná káva. Tábor míru a socialismu od té doby Izraelský stát s výjimkou Ceausescova Rumunska ignoroval.

Po dvacetiletém vzájemném ujišťování o vysoké kvalitě česko-izraelských vztahů rozehrála česká vláda ambiciózní diplomatickou hru. Příležitostí je k tomu české předsednictví v EU. Cílem této diplomatické aktivity je v příštím roce uzavřít mezi EU a Izraelem „akční plán“, jakousi dohodu, která by vnitřní trh EU otevřela izraelskému zboží a službám. Ale nejen to. Umožnila by i izraelským firmám vstup do unijních environmentálních projektů a výměnou by evropské podniky dosáhly na izraelské investice do výzkumu a vývoje, které se považují za jedny z nejlepších na světě. Zvýšila by se vědecká kooperace, výměna odborníků, studentů. Plán nesporně dobrý a oboustranně užitečný. Pokud by se to povedlo, byla by to ta nejlepší odpověď euroskeptikům, kteří tvrdí, že evropskou politiku mohou efektivně provádět jen ty největší státy.

Praha chce prosadit uzavření exkluzivní dohody mezi sedmadvacátkou a židovským státem a uspořádat vůbec první summit EU–Izrael. Český ministr zahraničí Karel Schwarzenberg tuto diplomatickou iniciativu vysvětlil velmi lapidárně, když prohlásil, že „Evropa coby přítel Izraele je lepší Evropou“.

Brusel a Tel Aviv

Jaká je situace těsně před naším nástupem do evropského předsednictví? Především při volbě mezi Izraelem a Palestinskou autonomií se unie dosud téměř sto-

nepodmíňoval propuštěním palestinských vězňů či zrušením židovských osad na území budoucího palestinského státu. Tyto otázky by se měly řešit tam, kde se dosud řešily, tedy ve čtyřstranném jednání mezi OSN, USA, Ruskem a EU. Cesta, kdy EU diktuje Izraeli různé podmínky, nikam nevede. Proto, bohužel, ani miliardy, které z EU plynou do nepokojného regionu, nemají na izraelskou politiku žádný vliv. Izraeli nelze diktovat, je potřeba mu nabídnout oboustranně vyváženou smlouvu s absencí těžko splnitelných podmínek.

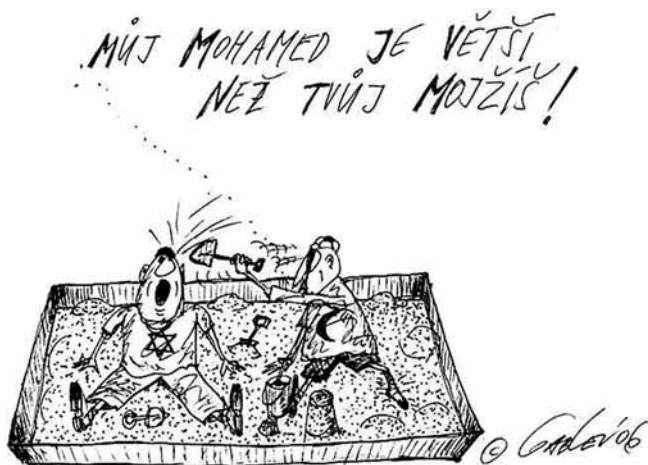
Kdo je zatím proti? V této skupině jsou Švédové, Španělé, Irové, Portugalci, Řekové, Rakušané, Belgičané aj. Sdílejí názor, že je nutné posilovat spolupráci s Izraelem, ale nechťejí se vzdát spojení s mírovým procesem. Představitelé naší zahraniční politiky, ministr Karel Schwarzenberg i vicepremiér pro unijní záležitosti Alexandr Vondra, optimisticky tvrdí, že „český“ přístup postupně získává většinu a že plán na summit je stále aktuální.

Izrael Čechům důvěřuje

Češi měli na židovský stát vždy úzkou vazbu, kterou nevykazala ani dlouholetá antiizraelská politika. Poslanekyně knesetu zodpovědná za vztahy s EU Amira Dotanová k tomu řekla zcela jasně: „Pokud má někdo v moci otevřít novou kapitolu mezi námi a EU, je to právě Česká republika. Nezapomínáme, že první válku o přežití Izrael vybojoval českými zbraněmi, víme, že nám pomáháte s přibližováním k NATO. Češi mají naši důvěru.“

Šátky, minarety, ghetta

Česká republika díky železné oponě nepoznala poválečný ekonomický boom, který si už na sklonku padesátých let vyžádal obrovské přesuny levných pracovních sil do ekonomicky rozvinutých evropských zemí. Do vyspělých západoevropských zemí mřily statisíce pracovních sil především z Turecka a bývalých francouzských severoafrických držav. První generace těchto pracovníků byly ▶

mií se unie dosud téměř sto procentně věnovala pomoci Palestincům. Dalším důležitým faktem je skutečnost, že v dubnu příštího roku vyprší smlouva, na které současné vztahy mezi Tel Avivem a Bruselem stojí. A budou to Češi jako šéfové unie, od kterých se bude očekávat, že dojednájí a uzavřou smlouvu novou. Ta by měla reflektovat, že se obě strany potřebují o mnoho více, než tomu bylo v období, kdy se uzavírala smlouva stávající. Přestože vztahy Izraele a EU politicky skřípou, vzájemná obchodní výměna roste, což svědčí o oboustranné potřebnosti.

Nebude to však jednoduché. Nejméně polovina členských zemí s českým plánem nesouhlasí a své ano podmiňují potřebou vyřešit palestinskou otázku. Češi, Němci, Francouzi a někteří další naopak chtějí, aby se od této smlouvy blížkovychozí mírový proces oddělil nebo jinak řečeno, aby se plán

► vděčné za jakékoliv pracovní a bytové podmínky, všechny byly lepší než ty v jejich domovině. Druhá generace byla pragmatická a snažila se o asimilaci. Problém nastal až s třetí generací, která dostala sice evropské vzdělání, ale pojednou zatoužila hledat svou identitu. Tato generace při prosazování svých nároků vůči společnosti používá násilí a striktně požaduje, aby to byla většinová společnost, která se jejich náboženským a kulturním zvyklostem podřídí. Bitvy o právo nosit „šátky“ do sekulárních škol, bitvy o možnost postavit si minaret vyšší než sousední kostel, tlaky na prosazování náboženského právního řádu šarija na úkor místního evropského práva a mnoho dalšího děsí nejen obyvatele sousedních čtvrtí, ale i politiky. Určitá zdrženlivost při řešení vztahů s Izraelem je u některých evropských politiků podmíněna existencí právě takové mnohamilionové a militantní enklávy protiizraelsky orientovaných Arabů.

Další důvod určité váhavosti či rovnou nechuti pustit si Izrael „více k tělu“ je diktovan i obavou z reakce ropných zemí, kde jsou miliardové evropské investice. Klasickým příkladem je „tradiční“ proarabská politika Velké Británie, která od počátku existence Židovského státu podporovala jeho arabské nepřátele. Nelze také nebrat v úvahu i určitý latentní antisemitismus, který se může skrývat i v pozadí tzv. věčných námitok. V neposlední řadě je to i obava, aby se v odvětví za podporu Izraele neimportoval do Evropy arabský terorismus. Nicméně jsou to právě Češi, kteří mohou sami na své vlastní historii demonstrovat, kam vede ustupování zlu v politice appeasementu.

Pátá kolona a český plán

Existuje i možnost, že historický summit 27+1, tak jak je plánován českými diplomaty, bude ohrožen zevnitř? Bohužel i tato možnost je reálná. Může to způsobit nestabi-

lita českých politických poměrů i enormní tlak ČSSD, která se dere k moci i za cenu naprosté negace veškerých aktivit současné vlády. Tak silná vnitřní nejednota může důvěryhodnost České republiky v předsednické roli snížit do té míry, že budou ohroženy i její diplomatické aktivity. A posledním nebezpečím pro klidnou politiku je nevypočitatelný muž z Pražského hradu. Po všech podivuhodných eskapádách z oblasti ekologie, architektury, nacionalismu se tomuto muži zalíbilo být disidentem v zahraniční politice. Poslední zkušenost z jeho návštěvy Irsku je dostatečně alarmující. Není vůbec vyloučeno, že tento nápaditý politik odjede první den evropsko-izraelského summitu do Lybie, aby v pouštním stanu posvětil s plukovníkem Kadáfím a utužil tak tradičně přátelské libyjsko-české vztahy.

Takže se nechme překvapit!

► Milan Kalina,
kresba Gabriel Ariel Levický

Rabíni v Praze

Unikátní setkání stovek židovských kapacit

To ještě Praha nezažila! V polovině listopadu se zde konalo setkání členů Konference evropských rabínů (CER – Conference of European Rabbis). Za celou dobu existence této instituce sdružující nejvyšší evropské rabíny se nikdy od roku 1956 nesešlo tolik účastníků. Do Prahy přijelo více než tři sta rabínů, kteří zastávají v evropských židovských komunitách ta nejvyšší postavení.

Konference se těší velkému respektu v celé Evropě a výrazem jejího postavení je i skutečnost, že má jako mezinárodní nevládní organizace statut konzultanta u Rady Evropy. Pražské setkání začalo pietním aktem u Parkhotelu, v místech, odkud byly vypravovány transporty Židů do Terezína. Na začátku jednání účastníky uvítal zemský a vrchní pražský rabín Efraim K. Sidon, ministr bez portfeje Cyril Svoboda a zástupce pražského primátora.

Proč se letošní setkání konalo v Praze?

Jsou pro to hned tři důvody, jak nám řekl rabín Aba M. Dunner, výkonný ředitel konference. „V první řadě je to smutné výročí křišťálové noci, kterou nacisté zahájili nepokryté pronásledování svých židovských spoluobčanů. Tím, že se letos koná naše jednání v Praze, chceme upozornit, že křišťálová noc propukla nejen v Německu, ale i Rakousku a na území Sudet. Z celkového počtu 265 vypálených synagog jich bylo 35 v Sudetech. Druhým důvodem je také výročí – v příštím roce slaví kulturní veřejnost 400 let od smrti významného učence rabi Löwa zvaného Maharal. Jeho význam přesahuje rámec judaismu a UNESCO toto výročí právem zařadilo do kalendáře celosvětově důležitých událostí. Posledním důvodem je skutečnost, že se

Česká republika ujímá od 1. ledna příštího roku předsednictví v EU a je naším zájmem zajistit plnou a vzájemnou informovanost na nejvyšší možné úrovni.“

Výrazem ocenění a významu tohoto pražského rabínského setkání bylo přijetí jejich zástupců prezidentem Václavem Klausem. Jednání delegace na Pražském hradě nebylo jen oficiální záležitostí, dotklo se i konkrétních problémů.

A čím se samotné setkání zabývalo? Především je nutno říci, že tato organizace je ryze nepolitická a v jejich usneseních se nevyskytují politická hodnocení, apely atd. Pražské jednání mělo v agendě několik velmi důležitých bodů. Projednával se např. problém stále stoupajícího počtu žadatelů o konverzi a následky, které to v komunitách vyvolává. Regulace tohoto zájmu je velkým problémem a na pražském jednání se hledalo právě to nejvhodnější řešení. Dalším projednávaným problémem bylo zachování kašrutu v mimořádných podmínkách (války, nepokoje, věznění, únosy, živelné pohromy atd.). Dále se mluvilo o nalezení společného způsobu, jak reagovat v situacích, kdy je stavební, zemědělskou nebo archeologickou činností nalezen židovský hřbitov. Jistě si dobře vzpomínáme na protesty rabínů, když byl při rekonstrukci pojišťovny ve Vladislavově ulici odkryt v jejich základech gotický hřbitov.

Konference proběhla k naprosté spokojenosti a můžeme být hrdí na konstatování jejich účastníků, že takové přijetí a vstřícnost nelze jinde nalézt. Vyslovili dokonce i přání, aby se s takovou pozitivní atmosférou mohli setkat i v jiných evropských městech.

► Milan Kalina

V kuloárech konference vládla neformální přátelská atmosféra.
foto K. Cudlín

Vzpomínka na Editu Zochovickou

Část první – Mezi Československem a Středním východem

V lednu tohoto roku jsme uveřejnili zprávu o skonu paní Edity Zochovické. Zemřela 21. prosince 2007 (12. tevet) ve věku nedožitých 94 let. U příležitosti prvního jehrzeitu věnujeme této zajímavé osobnosti ještě jednu vzpomínku.

Narodila se v roce 1914 v Novém Meste nad Váhom, její otec pocházel z Těšína, matka byla Slovenka. Otec zemřel, když byla Edita ještě velmi mladá. Rodina byla poté v těžké finanční situaci a Edita nemohla studovat. Vyučila se tedy zubní laborantkou.

V době hospodářské krize zůstala ovšem bez zaměstnání. Bezvýhodnou situaci se rozhodla vyřešit v roce 1935 odchodem do Palestiny. Pracovala při sklizni pomerančů, bydlela ve stanu. A ještě se stihla vdát. Nejednalo se ovšem o sňatek z nějaké velké lásky, ale sňatek účelový. Sama po letech vzpomínala:

„Byla to fiktivní svatba. Pan Zochovický byl ruský Žid, který se do Palestiny vypravil společně s dalšími židovskými hochy krátce po Říjnové revoluci... Já jsem přišla v roce 1935 do Palestiny jako turistka. Turistické vízum bylo platné jenom tři měsíce. V Palestině tehdy jistá židovská společnost zprostředkovávala svatby děvčat, která se chtěla vdát za nějakého palestinského občana, aby mohla zůstat. Musela zaplatit pět liber, což byl měsíční plat. Bylo to hodně, ale pořád to ještě stálo za to.

Pro mne byl vylosován Zochovický. V jeho kibucu ale nebyl rabín a civilní svatby tam neexistují, jenom židovské u rabinátu. A tak jsme na traktoru s přívěsem jeli do vedlejší vesnice za rabim Reutbergem.

Židovským obřadům musí být přítomno deset mužů, říká se tomu minjen. U rabiná Reutberga se sešlo jenom osm mužů. Čekali jsme tedy na dvoře pod baldachýnem, až se ještě dva najdou. Rabín poslal svého synka k sousedovi, ševci, ať nechá verpánek verpánkem a přijde na minjen.

Pořád jeden scházel, a mně to přišlo strašně k smíchu. Připadalo mi to jako absurdní divadlo. Stojím pod baldachýnem s úplně cizím mužem, se kterým si nemůžu ani promluvit. Mluvil jen rusky a snad jidiš a hebrejsky. Já neuměla ani jednu z těch řečí. Myslela jsem, že puknu smíchy.

A pořád tady byl problém, jak dlouho budu ještě stát pod baldachýnem, než se najde desátý. Vtom šel kolem sedlák s krávu a rabín začal gestikulovat a vykřikovat, ať tu krávu přiváže k plotu a přijde na minjen, že bude svatba. Já se nemohla udržet smíchy. Muž s krávu poslechl a tak se obřad konal. Vrchol všeho byl, když rabín

V Teheránu dlouho nezůstala, ještě v roce 1942 se vrátila do Palestiny a přihlásila se do armády. Po dvouměsíčním výcviku začala sloužit jako řidička u 8. armády v Egyptě. Vzpomínala, že v době, kdy vrcholily přípravy na velkou invazi v Al-Alemejnu (Montgomeryho ofenzíva proti Rommelovi), trávila za volantem i osmnáct hodin denně.

Po čase stráveném v Egyptě se znovu vrátila do Palestiny, tentokrát proto, aby tu absolvovala důstojnický kurz, do něž byla vybrána. Kurz trval šest týdnů a dokončila jej jen zhruba polovina dívek. Edita patřila k těm úspěšným. Poté se znovu vrátila do služby v Egyptě.

O desítky let později našla ve svých dokladech opis vojenského vysílání československého rozhlasu v Káhiře ze dne 4. 3. 1943 o československých vojač-

kách na Středním východě:

„Znělka, kroky. Takto pochodují naši vojáci... naše vojačky.

Ano, máme na Strednom východe taktiež československé vojačky. Vlastně sa stále ešte nevie, ako sa im má správne česky alebo slovensky hovoriť. Všeobecné sa im hovorí „ejtyesky“ podľa skrutky A. T. S., ktorá sa v angličtině hláskuje ej tý es – Auxiliary Territorial Service, čiže pomocná pozemná služba.

Jakou pomoc přinášejí armádě, to umí málokdo ocenit. Jsou prostě všude, kde nemusí být vyloženě chlap. Zvlášť populární jsou „drajverky“, řidičky aut. Najednou vidíte dlouhatánský konvoj. V Československu jsme jim říkali kolona, zkrátka řadu nákladních aut, ani jeden šofér u toho, zato samé šoferky.

První československá jednotka ATS skončila úspěšně výcvik a opouští cvičný tábor, aby nastoupila úkoly někde na Středním východě. Některé dívky byly povýšeny. Na srdečném večírku, kterého se zúčastnila i nejvyšší velitelka ATS na Středním východě lady Cripps, se zpívaly české

Identifikační průkaz nadporučice brtské armády

řekl: „Hleďte, hleďte, jak se nevěsta už těší.“ To jsem se málem skácela smíchy.

S panem Zochovickým jsem se setkala ještě jednou, když jsme se rozváděli. Bylo to v Haifě na rabinátu. Podle ortodoxních židovských předpisů mne on musel zapudit a já musela vycouvat ze dveří. Ještě mne rabín upomínal, že se po rozvodu nesmím provdat za kohena. Tak jsem vycouvala, zavřela dveře a tím to zhaslo.“

Po svatbě získala tedy mladá paní Zochovická palestinský pas, s nímž se roku 1937 vrátila do Československa. Ovšem ne na dlouho, již o rok později utíkala znovu do Palestiny. Po zahájení války okupovali Spojenci Persii a pro svůj cenzurní úřad, který zřídili v Teheránu, hledali jazykově schopné pracovníky. Edita ovládala angličtinu, němčinu, samozřejmě češtinu (ta byla třeba, protože v Teheránu žilo mnoho Čechů, kteří pracovali v místní Škodovce), slovenštinu a částečně rovněž maďarštinu. O práci, kterou vykonávala od března 1942, říkala: „Bylo to dobře honorováno, ale byla to otrava. Čistí cizí dopisy není příjemná práce.“

a slovenské národní písně a tančila se česká beseda.

Čechoslovenky se pak rozloučily s mnoha přáteli, a teď si představte, že naši chlapi dostali nedávno psaníčko (hudba, Růžové psaníčko). Nevíme, jestli bylo také růžové, ale spíše khaki, a jistě bylo na něm napsáno „On active service“. Chlapi dali psaníčko hned vytisknout ve svém časopise, Vojenském zpravodaji. Je to psaníčko od československé ejtýsky, která píše: *„Kamarádi vojáci, posíláme vám pozdrav z jednoho campu, somewhere in the Middle East. Nevíme, jak se díváte na ženskou emancipaci, ale věříme, že jste byli mile překvapeni, když jste se dověděli, že jsme se rozhodly zaměnit civil za khaki. Žárlit na nás nemusíte, protože se vám nebudeme plést mezi kanóny, ani nebudeme střílet na aeroplány. Musíte se však smířit s tím, že se posadíme za volant, že se s námi setkáte v nemocnicích, ve skladištích, v dílnách nebo kancelářích. Už jsme také poměrně elegantní, podle úsudku jiných, když jsme si upravily uniformy, takže nevypadáme jako tlupa zajatců ve filmovém žurnálu. Vykračujeme si nohama i rukama, obracíme se a zdravíme jako staří vojáci. Už se nám nemůže stát, že bychom salutovaly bez čepice nebo prchaly jako v amoku před důstojníkem, když čepici máme na hlavě. Nechceme být domýšlivé, ale jsme hrdé, že se o nás naše velitelky vyjadřují pochvalně, a my se také poctivě snažíme o to, abychom jako skupina československých žen v ATS získaly dobré jméno nejen sobě, nýbrž i našemu československému národu. A těší nás, že se všichni o nás tak zajímají, a je nám nesmírně milé, když se naše seržantka pokouší naučit se nějakému českému slovu. V posledním týdnu výcviku uspořádáme v campu večer na rozloučenou, na který vás upřímně zveme. Potom se rozejdeme na svá místa, kde nás čeká opravdová práce. A všechny se na ni těšíme. Doufám, že setkáme-li se s vámi, porozumíme si při společné práci. Nazdar! Helena Polívková“*

Náš vojenský zpravodaj k tomu napsal: „Je to dopis žensky upřímný, opravdový. Vyjadřuje nelíčenou radost z užitečné práce, po které naše ženy dlouhou dobu marně volaly.“

Ani květen 1945 neznamenal konec Edity válečné anabáze. Smlouva, kterou s armádou podepsala, byla až do konce války, včetně té na Dálném východě.

- pokračování příště -

► **Kateřina Weberová**

(s využitím materiálů z časopisu Mosty)

Nový památník obětem šoa v Liberci

V neděli 9. listopadu 2008 Židovská obec Liberec a FŽO slavnostně otevřely Památník obětem šoa v obřadní síni židovského hřbitova v Liberci.

Záštitu nad vzpomínkovou akcí převzali předseda Senátu Parlamentu ČR Přemysl Sobotka a liberecký primátor Jiří Kittner.

Otevření Památníku obětem šoa bylo zároveň připomínkou smutného a varovného 70.

výročí tzv. křišťálové noci, během níž byla vypálena vedle desítek jiných také liberecká synagoga, jedna z tehdejších dominant města Liberec. Slavnostnímu otevření památníku bylo věnováno představení opery Giuseppe Verdiho Nabucco v Divadle F. X. Šaldy v Liberci, večer uvedl Arnošt Goldflam.

Otevření se zúčastnila řada významných hostů, mimo jiné velvyslanec Státu Izrael Jaakov Levy s chotí, předseda Senátu Parlamentu ČR Přemysl Sobotka, primátor statutárního města Liberec Jiří Kittner, rabíni Karol Sidon a Tomáš Kučera či potomci zavražděných libereckých Židů.

Autorem architektonického řešení památníku je student místní fakulty architektury Štěpán Gudev, jehož návrh byl libereckou obcí vybrán z celkem pěti předložených návrhů různých autorů.

► **Lea Adamová, foto: Šimon Pikous**

HLEDÁME EKONOMA ŽIDOVSKÉ OBCE V PRAZE...

Předpoklady: VŠ a praxe s finančním řízením a účetnictvím neziskových organizací

Nabízíme: Perspektivu, dobré pracovní a finanční podmínky

Termín: Písemné přihlášky doručte do 8. 12. 2008 na sekretariát Židovské obce v Praze, Maiselova 18, 110 00 Praha 1

Webová prezentace k 70. výročí

„křišťálové noci“ v pohraničí českých zemí

Institut Tereziánské iniciativy ve spolupráci se Židovským muzeem v Praze připravil k 70. výročí „křišťálové noci“ rozsáhlou webovou prezentaci obsahující texty historiků, fotografie, vzpomínky pamětníků a archivní dokumenty. Tyto unikátní a často poprvé zveřejněné materiály jsou přístupné na adrese: www.holocaust.cz/cz2/resources/pres/kristalovnoc70/kristalovanoc70.

„Křišťálová noc“ v pohraničí českých zemí byla dlouhou dobu spíše zapomenuta – chyběli očití svědkové, neboť ti židovští většinou zahynuli za druhé světové války a němečtí byli po osvobození nuceně vysídleni. Přesto se dochovaly autentické materiály dokumentující průběh pogromu v jednotlivých místech. Díky spolupráci s lokálními historiky, oblastními a okresními archivy, místními muzei a občanskými sdruženími se nám podařilo shromáždit řadu dokumentů,

autentických fotografií a vzpomínek, jejichž výpovědi dohromady skládají mozaiku dra-

Vypálení synagogy ve Svitavách, 10. 11. 1938

matických událostí „křišťálové noci“ v České Lípě, Karlových Varech, Mostě, Liberci, Sokolově, Svitavách, Opavě, Tachově a na mnoha dalších místech.

► **red**

KULTURNÍ PROGRAM PROSINEC 2008

Vzdělávací a kulturní centrum Židovského muzea v Praze

Maiselova 15, 110 00 Praha 1, 3. patro

tel.: 222 325 172, fax: 222 318 856

www.jewishmuseum.cz, education@jewishmuseum.cz

(Spojení: metro A, tram 18 – stanice Staroměstská; tram 17, bus 133 – stanice Právnická fakulta)

úterý 2. 12. v 18 h:

Kantor Blum: Zapomenutý hlas pražské Jeruzalémské synagogy. Nevšední hlas, nevšední osud. Komponovaný vzpomínkový večer na Ladislava Moše Bluma, kantora Jeruzalémské synagogy v letech 1963–1994 a posledního velkého českého synagogálního zpěváka předválečné generace. V průběhu večera bude představeno nové CD Zapomenutý hlas... z jeho unikátních nedávno objevených osobních nahrávek.

středa 3. 12. v 18 h:

Max Brod (1884–1968). Vzpomínkový večer věnovaný pražskému rodákovi, spisovateli, publicistovi, překladateli, ale i hudebnímu skladateli u příležitosti 40. výročí jeho úmrtí. V průběhu večera zazní ukázky z Brodovy hudební tvorby. Účinkují germanistka **dr. Barbora Šrámková** a muzikolog **Antonín Matzner**.

čtvrtek 4. 12. v 18 h:

Maimonidových třináct článků víry. Cyklus přednášek vrchního zemského a pražského rabína **Karola Efraima Sidona. Článek poslední, třináctý: V naprosté věrnosti věřím, že v době, kdy tak rozhodne Stvořitel, jeho jméno buď požehnáno a jeho připomínka nechť vystoupí na věčnost a věčnost věčnosti, nastane oživení mrtvých.**

pondělí 8. 12. v 18 h:

Mgr. Hedvika Novotná (UK Praha, Fakulta humanitních studií): **Vzpomínky československých Židů na poválečná léta. Přednáška z cyklu Židovská menšina v Československu v poválečných letech.**

úterý 9. 12. v 18 h:

Z nevládné vlasti do mnoha zemí zaslíbených – Petr Brod vypráví o podílu Židů na emigraci z Československa po politických převratech let 1948 a 1968.

středa 10. 12. v 18 h:

PhDr. Blanka Soukupová, CSc. (UK Praha, Fakulta humanitních studií): **Židovské náboženské obce v českých zemích mezi judaismem a loajalitou k režimu.** Závěrečná přednáška z cyklu Židovská menšina v ČSR v poválečných letech.

čtvrtek 11. 12. v 18 h:

Blízký východ včera a dnes. Historie, současnost a souvislosti. Geografie, kultura a náboženství. **Půjdem spolu do Betléma.** Město vánoční tradice jako rukojmí. Betlehem, Vánoce, Chrám narození. Cyklus přednášek **Ing. Jana Neubauera** představuje oblasti Blízkého východu bez falešného pozlátka i černého rámu.

pondělí 15. 12. v 18 h:

Nigun – pásmo hebrejských, sefardských a jidiš písní a houslových improvizací. **Věra Nerušilová –** zpěv, **Alexander Shonert –** housle, **Natalie Shonert –** klavír. *Vstupné 60 Kč*

úterý 16. 12. v 18 h:

Filmy smrti, naděje a života – cyklus židovských příběhů 20. století ve filmu. **Díl 3. Andrzej Munk: Pasažérka.** Bývalá nacistická dozorkyně Liza se plaví z Ameriky do Německa. V Anglii přistoupí na palubu žena, která Lize její minulost připomene. Drama, Polsko, 1963, 58 min. **Ryszard Czekala: Apel.** První polský animovaný film o holocaustu. Je lepší zemřít poníženo, nebo se vztyčenou hlavou? Animovaný, Polsko, 1970, 7 min. Úvodní slovo **Mgr. Miroslava Ludvíkova**.

středa 17. 12. v 18 h:

Hebrejská Bible a starověké mýty: nové pohledy, nová hodnocení. Od 90. let 20. století se formuje v bibliistice proud, který

znovu oceňuje mýtus jako plnohodnotné a nevykořenitelné vyjádření lidské spirituality. **Část 4: Zprávy o prorocství, věštění a uctívání astrálních těles.** Západosemitské texty a mýty nám pomáhají pochopit biblické zprávy. Přednáškový cyklus hebraistky **Terezie Dubinové, Ph.D.**

čtvrtek 18. 12. v 18 h:

Pojďme spolu do muzea... Povídání s pracovníky Židovského muzea v Praze o jejich práci doplněné zajímavými ukázkami. **Část 9. – Výstavy v Galerii Roberta Guttmanna. Arno Pařík –** kurátor výstavního oddělení, **Eva Kosáková –** hlavní kurátorka sbírkového oddělení. Moderuje **Petr Brod**.

NEDELNÍ PROGRAM PRO DĚTI A JEJICH RODIČE

14. prosince 2008 v 14 h:

Osm světel (Chanuka): Proč má chanukový svícen osm ramen? A proč se o Chanuce jedí koblížky a bramboráky? Kdo jsou to vlastně Makabejci? Zapálíme si chanukiji, zahráme si drejdl, ochutnáme koblížky a naučíme se písničku. **Prohlídka: Španělská synagoga.** *Jednotné vstupné 40 Kč*

VÝSTAVY VE VKC PRAHA

Můj obraz 20. století. Výtvarné práce soutěže pořádané Památníkem Terezií v roce 2006. **Neztratit víru v člověka.../Protektorát očima židovských dětí a Zmizelí sousedé/ Pocta dětským obětem holocaustu –** stálá expozice kopií putovních výstav VKC.

Není-li uvedeno jinak, vstupné je 20 Kč. Sály jsou přístupny vždy 20 minut před zahájením programu. Po začátku koncertu nebo 15 minut po začátku jiného programu není vstup do Vzdělávacího a kulturního centra povolen. Výstavy jsou otevřeny pro veřejnost po-čet 10–16 h, pá 10–15 h.

VKC Židovského muzea v Praze, pobočka Brno

tř. Kpt. Jaroše 3, 602 00 Brno, tel.: 544 509 651, fax: 544 509 652
www.jewishmuseum.cz/brno, brno@jewishmuseum.cz

úterý 2. 12. v 18 h:

Komunikace mezi lidmi, náboženstvími, politickými směry, národy, kulturami a co k tomu všemu může člověk načerpat z Bible – přednáška **ThMgr. Milana Klapetka** k jeho právě vycházející knize.

čtvrtek 4. 12. v 18 h:

Židovka aneb Žonglování se životem – představení Divadla KUFR představí příběh židovské dívky z Tereziína a Osvětimi. *Vstupné 50 Kč*

úterý 9. 12. v 18 h:

Alenka v kraji divů (1966) – poslech rozhlasové hry Lewise Carrola v překladu manželů Skoumalových. V rámci cyklu poslouchových pořadů „Desetkrát Josef Červinka“ uvádí **Mgr. Přemysl Hnilička. (náhrada za zrušený pořad)**

středa 10. 12. v 17 h:

Vernisáž výstavy Izrael ve fotografii – autorku **Hanku Němečkovou** představí **Zuzana Prudilová.** *Vstup volný*

neděle 14. 12. v 15 h:

Chanuka aneb Svátek světel. Proč se Chanuce říká Svátek světel a kolik těch světel vlastně je? Budeme si vyprávět příběh statečných Makabejců i o zázraku, který se potom stal. Zahrajeme si chanukovou hru s drejdlm a ochutnáme chanukové dobroty. Dílna pro rodiče s dětmi od 4 let. *Vstupné 30 Kč*

úterý 16. 12. v 18 h:

Tahara – další přednáška z cyklu „Gan chajim – Zahrada života“. Tahara čili rituální

Zapomenutý hlas jeruzalémské synagogy KANTOR LADISLAV MOŠE BLUM

Židovské muzeum v Praze vydalo za odborné spolupráce Phonogrammarchivu Rakouské akademie věd unikátní 2 CD Zapomenutý hlas pražské Jeruzalémské synagogy. Jedná se o výběr nově obje-

Paní Terezie Blumová s Veronikou Seidlovou, která CD připravila k vydání.

ných nahrávek zpěváka Ladislava Moše Bluma z let 1978–1983, které se dochovaly na čtyřiceti audiokazetách v osobním archívu jeho manželky Terezie (nar. 1909). S lítostí jsme se dozvěděli, že tato vzácná žena zemřela v posledních říjnových dnech a nemohla se už těšit úspěchem zachráněných nahrávek. Blum (1911–1994) byl poslední velký kantor (předzpěvák, hebrejsky chazan) předválečné generace, který

v letech 1963–1994 působil v Jeruzalémské synagoze. Amatérské nahrávky si pořizoval sám pro sebe tajně na kazetový přehrávač, aby uchoval místní tradici příštím generacím, protože za minulého režimu bylo nemyslitelné, aby svoje nahrávky vydal oficiálně. Tak se zachovaly nejen slavné kantoriální skladby a dokonce i naživo zachycené bohoslužby o šabatech i Vysokých svátcích v Jeruzalémské synagoze, ale i trýzny za zemřelých v Terezíně. Dokumentují tak část náboženského a hudebního života pražské židovské obce za totality. Výběr nejrepresentativnějších nahrávek je představen na dvou kompaktních discích doprovázených šedesátistránkovým česko-anglickým bookletem, ve kterém je kromě Blumova životopisu a příběhu jeho nahrávek i etnomuzikologický komentář a také texty všech písní včetně jejich hebrejského znění. Neznámé nahrávky objevila etnomuzikoložka Veronika Seidlová, která je také připravila k vydání ve spolupráci s vídeňským Phonogrammarchivem a společně s britským etnomuzikologem Alexanderem Knappem a kantorem Michalem Forstem opatřila booklet komentářů.

► Noemi Holeková

Foto: Daniel Alexander

KANTOR LADISLAV MOŠE BLUM – Zapomenutý hlas pražské Jeruzalémské synagogy, osobní nahrávky z let 1978–1983, 2 CD, Židovské muzeum v Praze a Phonogrammarchiv Rakouské akademie věd, Praha 2008. CD lze zakoupit v muzejních obchodech nebo on-line na: www.jewishmuseum.cz.

Nový sidur HEGJON LEV

Modlitby progresivního směru pro šabat, svátky a všední dny
Uspořádal: rabín Tomáš Kučera, Jan David Reitschläger, vydala: Bejt Simcha, formát: A5, 216 stran. Sidur je v pevné vazbě a na každé dvoustraně najdete hebrejský text, český překlad, transkripci do latinky a anglický (případně slovenský) text. Prodejní cena je 400 Kč při osobním odběru (po dohodě), 450 Kč na dobírku (včetně poštovného a balného). Zaslání na dobírku je možné i na Slovensko za celkovou cenu 570 Kč.

Objednávky na adrese reform@volny.cz nebo na telefonu 724 027 929.

Sidur je nyní možné zakoupit rovněž v ŽO Děčín a ŽO Liberec, v budoucnu pravděpodobně i v dalších židovských obcích.

VKC Židovského muzea v Praze, pobočka Brno

očista těla před jeho pochováním do země je tradice dodržovaná v českém židovském prostředí dlouhá staletí. Tahara bývala záslužnou činností spolku Chevra kadiša (Svaté bratrstvo), jehož činnost však nebyla po druhé světové válce nikde na našem území obnovena. Taharu tedy dnes provádějí ti členové židovských obcí, kteří se ji naučili od svých rodičů. Na přednášce **paní Weberové** a **paní Felixové** se dozvíte, jak je prováděna tahara dnes v prostředí Židovské obce Brno.

čtvrtek 18. 12. v 18 h:

Kronika povstání podle Marka Edelmana – dokumentární film sestavený z vyprávění posledního vůdce povstání ve Varšavském ghettu – Marka Edelmana. Dokument, Polsko, 1993, 76 min. Režie Jolanta Dylewska. Další film z uváděného cyklu „**Filmy smrti, naděje a života – Holocaust ve filmu**“.

V prosinci je v sále VKC výstava Izrael ve fotografii autorky **Hanky Němečkové** (1982)

Výstava

Benjamin Shiff: Příběhy víry a lásky

12. listopadu – 17. prosince
Hotel Hilton Praha, Pobřežní 1, Praha 8

Benjamin Shiff se narodil v roce 1931 v Německu, odkud ve dvou letech odešel s rodinou do Izraele. Svou uměleckou kariéru začal ve 40 letech. S minimálním formálním malířským vzděláním si Shiff získal mezinárodní věhlas pro svůj unikátní styl, kterým vyjadřuje své vidění okolního světa. V olejomalbách se s charakteristickou jemností prolíná realistické a mystické ztvárnění postav s dotyky kubismu. Inspirován svým studiem chasi-

dismu, kabaly a židovské filozofie na univerzitě Bar Ilan Shiff rovněž vytvořil dlouhou řadu obrazů na téma judaismu. Benjamin Shiff je členem Izraelského svazu spisovatelů, a kromě svého rozsáhlého výtvarného díla vydal tři básnické sbírky a dvě knihy povídek. Shiffova umělecká díla byla vystavována na mnoha místech v Evropě, USA a Izraeli a řada z nich je ozdobou soukromých sbírek po celém světě.

Káva o čtvrté:

čtvrtek 4. prosince
v 15 hodin

Spisovatelka, scenáristka a publicistka, autorka oceněných knih, filmů a scénářů. Nejmladší signatářka Charty 77 a také bývalá členka Mišpachy.

Tereza Boučková

Co by změnila, kdyby znovu stála na startu svého života? Podepsala by Chartu 77, byla spisovatelkou, adoptovala několik dětí?

V průběhu odpoledně divácká soutěž a pro vítěze cena!

Připravil a moderuje: Honza Neubauer
jan@neub.biz

Židovská obec v Praze
Společenský sál, Maiselova 18

PODVEČER YVONNE PŘENOSILOVÉ

„Židovští mecenáši a výtvarní umělci“

hostem je

PhDr. Jan Nepomuk Assmann

kurátor Muzea hl. m. Prahy

ve středu 10. prosince
v 15 hodin

Pořád se koná za finanční podpory Magistrátu hl. m. Prahy.

Max Brod (1884–1968)

Na konec tohoto roku připadá jedno kulaté výročí – uplyne 40 let od smrti Maxe Broda (27. května 1884 – 20. prosince 1968), který zemřel daleko od své milované Prahy, ve své druhé vlasti, v Izraeli. Širší veřejnosti je Max Brod relativně málo znám a ve velké většině případů se povědomí o něm redukuje na kratičkou větu: nejlepší přítel Franze Kafky. Pokusím se krátce naznačit, že takto úzký pohled není správný a že Brodovy zásluhy o Kafku nejsou tím jediným, zač bychom mu měli být vděční.

Všimněme si nejprve již zmíněného přátelství s Franzem Kafkou. Toto přátelství trvalo 22 let, až do Kafkovy smrti v roce 1924. Hluboká přátelství však nejsou zpravidla ohraničena smrtí jednoho z partnerů, překonávají tuto hranici a ovlivňují věci, které následují. Pokusím se stručně popsat, jak to bylo v případě tohoto přátelství.

Oba protagonisté se narodili v Praze v rozmezí jednoho roku a žili většinou na místech vzdálených cca 15 minut chůze, i když se často stěhovali. Dlouho se mýjeli, i když oba náleželi k pražské minoritě německy mluvících Židů a měli vcelku podobné zájmy. Studovali na různých a duchem velmi odlišných středních školách (gymnáziích) – takové školy s německým vyučovacím jazykem byly tehdy v Praze čtyři. Zatímco Brod studoval na poměrně moderně vedeném gymnáziu na pražském Novém Městě, Kafka byl studentem staroměstského gymnázia, které sídlilo v paláci Kinských. Oba chodili do spolku *Lese- und Redehalle der deutschen Studenten* a oba se zapsali ke studiu práv na německé části pražské Karlo-Ferdinandovy univerzity. K jejich osudovému setkání došlo po přednášce Maxe Broda v „*Redehalle*“. Byla to přednáška o filozofii a po ní se spolu dlouho do noci procházeli a debatovali, když se vzájemně několikrát po sobě doprovázeli domů.

Oba přátelé byli dosti odlišných povah, a tak je na místě otázka, jaká byla vlastně podstata jejich vzájemných vztahů? K tomu je vhodné popsat podrobněji jejich rodinné zázemí a to, co jejich setkání předcházelo. To však uděláme podrobně jen v Brodově případě, protože jemu je věnován tento text. Kafka je ostatně v dnešní době již dobře znám, a to nejen u nás.

Brodovi rodiče pocházeli z různého prostředí. Jejich sňatek nebyl „dohodnut“, jak to bylo v té době v židovské komunitě velmi časté, byl to sňatek z lásky, sňatek syna z dobré pražské rodiny s prostou a krásnou dívkou Fanny, která přišla spolu se sestrou do Prahy „hledat štěstí“. Brodova babička z matčiny strany byla přinejmenším složité povahy, a tak od ní manžel a později i její dvě dcery a syn utekli. Obě děvčata, Františka (Fanny) i její sestra Sofie, se v Praze poměrně těžko protloukala.

Max Brod byl prvním ze tří dětí: měl mladší sestru Sofii (její teta Sofie zemřela krátce před Maxovým narozením), nejmladším v rodině byl bratr Otto. Matka Františka

se jim velmi věnovala, avšak během života se zvolna duševně měnila, neboť trpěla vážnou duševní chorobou.

Max Brod se narodil v té části Josefova, která na přelomu 19. a 20. století téměř celá zmizela. Protože však dům, ve kterém se narodil, byl postaven roku 1870, nebyl při

Max Brod – poválečný portrét

asanaci zbourán a dodnes existuje, dokonce byl nedávno rekonstruován. Max byl tím, čemu se říkávázračné dítě. Byl mnohostranně nadán, uvažoval částečně snad i o hudební kariéře. Byl ale tělesně postižený. Od dětství trpěl kyfózou, nemocí, která vede k deformaci páteře. Rodiče věnovali nemalé prostředky na to, aby mu zajistili v tomto směru co nejlepší péči, rodina se kvůli jeho chorobě musela dokonce zadlužit.

Nemoc Maxu Brodovi přinesla nemalé utrpení. Dětství i mládí prožil s jakýmsi korzetem, který mu bránil v dětských hrách apod. Na druhé straně nemoc patrně v kombinaci se ctižádostí vedla k rozvoji těch stránek jeho osobnosti, kde mu tento handicap nevadil. Od mládí hrál výborně na klavír, měl zájem o literaturu a měl značné organizační i komunikační vlohy.

Základní školu navštěvoval Brod u piaristů (katolický řád), kteří však velmi tolerantně žákům židovské víry zprostředkovávali odpovídající náboženské vzdělání. Rodiče mu pak vybrali velmi kompetentní a do jisté míry moderně vedené gymnázium,

jehož duch silně kontrastoval s tím, který vládl na škole navštěvované Kafkou. Brod po celá studia patřil k premiantům třídy.

Brod měl na rozdíl od Kafky mnohem více přátel, ale jeho vztah ke Kafkovi se jeví ve srovnání s ostatními naprosto ojedinělý. V době, kdy se spolu seznámili, byl Brod mnohem blíže literární kariéře než Kafka. Dokonce nějaký čas ani nevěděl, že Kafka také píše. Jednou se mu Kafka zmínil o povídce, kterou zaslal do literární soutěže jednoho literárního časopisu (tato povídka je patrně navždy ztracena). Když však Kafka půjčil Brodovi k přečtení rukopis románu *Svatební přípravy na venkově*, Brod okamžitě rozeznal přítelovy literární kvality.

Zde je dobré udělat malou odbočku: Brod měl výjimečný čich na rozeznání kvality a nebal se nikdy o ní přesvědčovat jiné. Měl nesporně velký podíl na propagaci hudby *Leoše Janáčka*, stal se rovněž propagátorem *Haškova Švejka*. Je také jeho zásluhou, že se Švejk dostal ve formě dramatisace poměrně brzy do Berlína. Takových příkladů lze u Broda nalézt více, tyto jsou patrně ty nejznámější.

Než-li přejdeme ke vztahu Brod–Kafka, dokončíme popis Brodových životních osudů. Poměrně brzy se mu podařilo stát se „opravdovým spisovatelem“, pracoval ale i jako literární a hudební kritik a po jistou dobu spojil svůj život ve vzniklém Československem jako státní úředník. Byl úspěšný a finančně dobře zabezpečený. Po sňatku s o něco starší *Elsou Taussig* se usadil ve výstavním domě v srdci bývalého Židovského Města pražského, resp. toho, co z něj vzniklo po asanaci.

S nástupem fašismu v Německu si uvědomoval vzrůstající nebezpečí další války. Rodiče v té době už neměl a oba sourozenci měli již své rodiny. Else a Maxu Brodovým (jejich manželství zůstalo bezdětné) se podařilo několik hodin před okupací již okleštěného Československa uprchnout přes Polsko poměrně komplikovaně do Palestiny. Brod byl tehdy již poměrně známý literát a dostal brzy v Izraeli od dvou divadel nabídku ke spolupráci. Vybral si divadlo *Habima*, což je dnes vlastně izraelské národní divadlo.

Brod se učil intenzivně hebrejštinu, ale nikdy jí, snad s jedinou výjimkou, kdy navíc nešlo o jeho samostatné dílo, nepsal. Často také přednášel, a to dokonce v hebrejštině. Brzké vyřešení existenčních problémů v emigraci však bylo zkaleno úmrtím jeho

ženy Elsy v roce 1942. Po zbytek života mu byla oporou přítelkyně a sekretářka v jedné osobě, paní *Elsa Ester Hoffe*, která nedávno zemřela. Také po něm zdědila jak autorská práva k jeho dílům, tak i množství rukopisného materiálu, deníky a mj. i rukopisy děl Franze Kafky, které se Brodovi podařilo z Prahy odvézt.

Brod navštívil Československo po svém odchodu do emigrace již jen jedenkrát, u příležitosti zahájení výstavy o Franzi Kafkovi v červnu roku 1964. Jak vzpomínají pamětníci této návštěvy, např. prof. Josef Čermák, Brod, tehdy již osmdesátiletý mluvil krásně česky (přesto, že všechny své romány napsal německy). O čtyři roky později Brod uprostřed práce a plánů, zemřel. Tolik přehledně o Brodově životě, k němuž se ještě několikrát vrátím.

Max Brod se pohyboval po dlouhá léta v pražských literárních a hudebních kruzích a s mnoha známými lidmi se znal či dokonce přátelil. Tak například v salonu *Berty Fantové* se několikrát setkal s *Albertem Einsteinem* v době jeho působení v Praze ve školním roce 1911/1912, dokonce ho doprovázel na klavír při muzicírování v tomto salonu. V předvečer první světové války se s přáteli vypravil za *Tomášem Garriguelem Masarykem*, pozdějším prvním prezidentem ČSR v naději, že je možné ještě nějak válečnému konfliktu zabránit. Schůzka byla z obou stran poněkud rozpačitá, ale Masaryk na ni nezapomněl a do jisté míry chápal Broda jako přirozeného reprezentanta Židů žijících ve vznikající ČSR.

Z literárně-filozofických přátel byli Brodovi nejbližší po Kafkovi *Felix Weltsch* a *Oskar Baum*. Všichni čtyři se pravidelně stýkali, četli si vzájemně své literární počiny, diskutovali o nich i o mnoha jiných věcech. Dnes je celosvětově nejznámějším členem této čtveřice *Franz Kafka*. Hned na začátku poznamenejme, že by jím nebyl, kdyby Brod splnil přání svého nejlepšího přítele a spálil všechny jeho rukopisy. Je to suché konstatování faktu, který bohužel vede k různorodým spekulacím typu „Brod se udělal na Kafkovi“, „Brod nesplnil poslední přání svého nejlepšího přítele“ apod. Zde bych chtěl být trochu podrobnější.

Po Kafkově smrti uveřejnil 17. července 1924 Brod v pražském Tagblattu prosbu svého přítele: *Nejmilejší Maxi, moje poslední prosba: Všechno, co se nachází v mé pozůstalosti (takže v knihovně, skříni, na psacím stole, doma a v kanceláři nebo kdekoliv, kde tě napadne), jako deníky, rukopisy, dopisy, cizí i moje obrázky, to všechno spal. (...) O obtížnosti tohoto úkolu píše Brod dále v článku toto: (...) Nejsm mu vděčný, že mě uvrhl do tohoto těžkého konfliktu svědomí, který musel předvídat, protože věděl, jak fanaticky zbožňují každé jeho*

slovo a jak jsem po 22 letech našeho ničím nezkaleného přátelství nebyl schopen vyhodit nejmenší papírek či jedinou jeho pohlednici. Co je však tak těžký konflikt svědomí proti nekonečnému pozhánání, za které vděčím mému příteli, které bylo vlastně páteří mojí celé duševní existence.

Pamětní deska na Novém židovském hřbitově

Osobně si myslím, že osud postavil Broda do nesmírně těžké, nezáviděníhodné role; ztratil přítele, kterého prokazatelně miloval a obdivoval, a měl se rozhodnout v tak obtížné situaci. Svým rozhodnutím obohatil světovou literaturu 20. století o významná literární díla a nikomu tím neublížil. Nemá žádný smysl hledat za tímto rozhodnutím nízké úmysly. Při bližším seznámení s fakty je třeba vyzdvihnout některá, která logicky zdůvodňují nezištnost Brodových úmyslů.

Jak jsem se již zmínil, Brod uměl najít kvalitu a neváhal ji velmi aktivně prosazovat. Kafkovi pomáhal již v době, kdy ještě netušil nic o tom, že jeho přítel podlehne předčasně tuberkulóze, přestože mohl snadno počítat s tím, že záře hvězdy žijícího Kafky nutně zastíní jeho vlastní tvorbu.

Brod Kafkovi dodával sebedůvěru, pomáhal mu v tvorbě radami a dokázal jeho kvality nezištně oceňovat – jak snadné by pro něj bylo nevhodnou kritikou dosáhnout negativního vlivu na Kafkovu tvorbu!

Brod měl velký smysl pro závazky či dluhy určitého typu – jako splacení jednoho takového dluhu lze chápat jeho biografii *Adolfa Schreibera*, který měl podíl na Brodově hudebním vzdělání. Poznamenejme, že

Brodovo vlastní hudební dílo je rozsahem nemalé – čítá 38 opusů a některé skladby byly vydány v ČR i na CD. Stejný dluh, ne-li podstatně větší, cítil patrně i vůči Kafkovi – vedle biografických prací o *Janáčkovi* či o *Heinrichu Heineovi* je totiž i autorem první biografie věnované Kafkovi.

Také ke zveřejňování Kafkových prací přistupoval velmi odpovědně. Ač do Kafkových rukopisů občas zasáhl (ale množství úprav a zásahů se často, patrně z komerčních důvodů, zveličuje), šlo spíše o kosmetické úpravy typu interpunkce. Ostatně i při opětovných vydáních vlastních věcí prováděl občas úpravy či změny.

Již jsem zmínil to, že Brod byl mnohstranně nadaný člověk. Měl i zájmy, které bychom u filozoficky zaměřeného literáta málo očekávali. Velmi intenzivně se zajímal například o fyziku a snad i o matematiku. Získané znalosti dokázal ve své tvorbě využít. Tyto zájmy se také do jisté míry odrážejí ve výběru témat jeho patrně nejznámějších děl, která tvoří trilogii *Boj o pravdu (Kampf um die Wahrheit)*. Mně se osobně jeví jako jejich společný jmenovatel *prostředí Prahy*, která je silně svázána jak s *Tycho Brahem (Tychona Brahe cesta k Bohu)*, který je v Praze pohřben, tak i s *Reubenim (Reubeni, kníže židovské)*. Ten je s Prahou spojen trochu složitěji, je zde totiž uložen praporec Reubeniho učitele. V Praze se také odehrává děj celé první části románu. Třetí román této trilogie je nejobsáhlejší (*Galileo v zajetí*). Za tuto trilogii byl Brod v roce 1948 vyznamenán v Izraeli tzv. *Bialikovou cenou* (za román o Tycho Brahe byl Brod oceněn v ČR státní cenou v roce 1930).

Na závěr bych se rád vrátil ještě jednou ke vztahu Broda a Kafky. Snažil jsem se alespoň částečně ukázat, že i kdyby nebylo vlastní Brodovy tvorby, jsou jeho zásluhy o literaturu a propagaci české kultury v německy mluvících zemích nesporné. Brod si uchoval lásku k Čechům, k Praze a také ke Kafkovi navzdory všem hranicím, ať už geografickým, daným značnou odlehlostí, nebo těm abstraktním, které určuje krátké období lidské pozemské existence. Díky jemu měl možnost Kafka v rozporu se svou vůlí vstoupit do společnosti nejuznávanějších autorů minulého století a ovlivnit mnoho dalších – jak spisovatelů, tak i čtenářů. Vypůjčím-li si název jedné přednášky, byl Brod *nejen přítel Franze Kafky*.

Povšimněme si na závěr tohoto faktu: navštívíme-li Nový židovský hřbitov, nelze si nevšimnout nedaleko hrobu, ve kterém je vedle rodičů pochován Kafka, pamětní desky, která Broda připomíná. Nicméně bych rád podpořil myšlenku, aby jeho památka byla uctěna rovněž pamětní deskou na jeho rodném domě.

► Radek Veselý, foto archiv autora

PAMĚŤ NÁRODA

U příležitosti 90. výročí vzniku Československa byl spuštěn **unikátní pamětnický portál www.pametnaroda.cz**. Portál je budován sdružením Post Bellum, Českým rozhlasem a Ústavem pro studium totalitních režimů. Obsahuje audiovizuální vzpomínky stovek přímých účastníků nejvýznamnějších událostí naší moderní historie (včetně přeživších šoa), je určen jak odborníkům, tak i široké veřejnosti.

LITERATURA NEJEN S DAVIDOVOU HVĚZDOU

James H. Charlesworth, JEŽÍŠ A SVITKY OD MRTVÉHO MOŘE, 389 str., Vyšehrad, Praha 2008

Nálež svitků od Mrtvého moře znamená rovněž působivé svědectví o době Ježíšově k sobě od roku 1947 neustále poutá pozornost religionistů, archeologů, biblistů i kulturní veřejnosti. Bádání nad tímto obje-

vem provázela nejedna dramatická situace. Čas od času museli odborníci čelit i názorům zpochybňujícím hodnotu těchto textů. Ale postupně se o jejich pravosti prosadil široký vědecký mezinárodní konsensus. Dnes se

kožené a papírové svitky nalezené v jeskyních na severozápadním břehu Mrtvého moře řadí k nejzávažnějším archeologickým objevům dvacátého století.

Kniha přehledně seznamuje s badatelskými výsledky, k nimž po desetiletích soustavné práce dospěli specialisté z Kanady, Anglie, Německa, Izraele, Itálie a z USA. Předností jejich studií je objektivní výklad zbavený jakékoliv konfesijní zaujatosti. Dotvářejí tak naši představu o zvláštní židovské sektě, která žila a působila v Kumránu přibližně od roku 150 před Kr. do roku 68 po Kr. a umožňují nám hlouběji pochopit osobnost Ježíšovu, jeho život a učení.

Editorem tohoto souboru studií o svitcích u Mrtvého moře je významný znalec novozákonních a pseudoepigrafických spisů profesor James H. Charlesworth z univerzity v Princetonu. Je autorem významných spisů *Ježíš v rámci judaismu* a *Starozákonní pseudoepigrafy I+II*, zabývá se též interpretací židovských a křesťanských duchovních tradic *Jews and Christians, Overcoming Fear a Crossroad*.

Antoine de Saint-Exupéry, CITADELA, 438 str., Nakladatelství Vyšehrad, Praha 2008

Citadela představuje tresť a vyvrcholení životního zápasu, hledání a myšlení Saint Exupéryho (1900–1944): posledních osm let života prožil doslova po jejím boku a vložil do ní hlavně to, pro co je a bude nejvíce milován generacemi čtenářů – své horoucí srdce. Bohatství *Citadely* spočívá především v neobyčejné intenzitě a hloubce, do níž její autor neustálými návraty k základním téma-

tům lidské existence – lásce, přátelství, věrnosti, službě společnosti, tvorbě – postupně proniká. „Pravdu je třeba hloubit jako studnu.“ – setkání s *Citadelou* skutečně může pro čtenáře představovat něco jako pro karavany objevení studny uprostřed vyprahlé pouště.

Poprvé má český čtenář možnost seznámit se s kompletní *Citadelou*. Doposud vydávaný obsáhlý výběr vzhledem k době svého vzniku ponechal stranou některé vyhraněnější transcendentní tóny, jež nechává rozeznít vydání úplně. První úplné vydání také obohacuje naše vnímání *Citadely* o některé osobnější, intimnější odstíny: můžeme nahlédnout hlouběji do autorova hledání a tázání se.

Četba této podivuhodné, nelehké, moudré existenciální básně v próze nás vybízí k tomu, abychom se učili „rozeznávat ve větru slov vzácné břemeno semen“. V dnešní době, tak poznamenané rozptýleností, spěchem a přebytkem slov a obrazů zakrývajících vnitřní prázdnotu, zní poselství *Citadely* zvláště aktuálně.

Exupéry padl slavnou smrtí 31. července 1944 při návratu z dálkového průzkumného letu nad svou vlastní obsazenou nepřítel. Teprve nyní, před několika týdny, se přihlásil bývalý pilot Lufwaffe a přiznal se k tomu, že Exupéryho sestřelil. Je prý velký ctitel jeho díla a tehdy netušil, že v osamělém letadle bez výzbroje sedí slavný spisovatel...

R. Osborne, D. Sturgis, N. Turner, TEORIE UMĚNÍ, 191 str., Nakladatelství Portál, 2008

Nakladatelství Portál se rozhodlo vydat komiksovou knížku úspěšného anglického autora Richarda Osborna, a bylo to rozhodnutí odvážné. Forma spojení „vážné“ literatury a komiksu byla na našem trhu nevyzkoušená a zhýčkaný knižní trh ji mohl odmítnout. Nestalo se tak, a naopak první dvě knížky byly velice úspěšné – v roce 2002 *Sociologie* a v roce 2006 *Filosofie*.

Nyní na tento úspěch vydavatel navazuje titulem *Teorie umění*, který se zabývá především vizuálním uměním. Přináší srozumitelný a stručný přehled klíčových úvah, na které soustředili umělci a teoreti-

ci umění svůj zájem. Publikace je řazena chronologicky, takže se v ní s některými tématy, jako jsou „pravda“, „užitnost“, „krása“, „forma“ a „smysl“, setkáme opakovaně během jednotlivých historických období.

Pro ilustraci jednotlivých témat volí autoři maximum přímých citací, které jsou v komiksových bublinách vždy v uvozovkách. Bublíny bez uvozovek obsahují spekulativní dialogy. Kombinace klasického textu s kresbami komiksového typu je dobrý nápad, který umožní především mládeži, která je na komiksy zvyklá, aby jeho prostřednictvím získala mnoho důležitých, klasických informací.

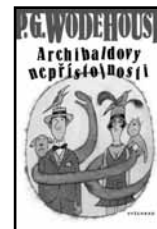

Pelham G. Wodehouse, ARCHIBALDOVY NEPŘÍSTOJNOSTI, 213 str., Nakladatelství Vyšehrad, 2007

Pro milovníky suchého anglického humoru vychází román, který dosud nebyl českému čtenáři představen. Jeho autor P. G. Wodehouse je klasikem britského humoru, přestože takřka celý život prožil ve Spojených státech. Je autorem velice plodným – napsal texty k 18 hudebním komediím a přes devadesát knih, ve kterých s mistrovským smyslem pro detail popisuje příhody členů vyšší a nejvyšší britské společnosti. V roce 1975 se stal Rytířem britského impéria a v muzeu Madame Tussauds má svou voskovou sochu. Zemřel ve stejném roce ve věku 93 let.

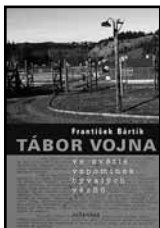
A o čem jeho kniha je? Archie Moffam přijíždí z Londýna do New Yorku, aby se v této velké zemi uplatnil. Ale hned zkraje urazí pana Brewstera, přesněji jeho newyorský hotel Cosmopolis, a přitom se ožení s jeho dcerou, aniž by tušil, kdo se stal jeho obávaným tchánem. Hotel Cosmopolis se pak stane dějištěm nejrůznějších příhod, v nichž má Archie tak nějak prsty.

Je to přesně ta kniha, kterou si vezmete do ruky a po několika stránkách zapomenete na protivného šéfa, spálený oběd a nezaplacené složenky. Skvělá relaxace! ➤

► **František Bártík, TÁBOR VOJNA VE SVĚTLE VZPOMÍNEK BÝVALÝCH VĚZŇŮ, 187 str., Nakladatelství Vyšehrad, Praha 2008**

Je zásluhou nakladatelství Vyšehrad, že do svého edičního plánu zařazuje pravidelně knihy, které nám nedovolí zapomenout na vše zlé, co nám přinesla komunistická vláda. Takovou publikací je nesporně i kniha mladého historika Františka Bártíka (1976), který se specializuje na problematiku táborů nucených prací a uranových dolů v komunistickém Československu. Podklady ke knize čerpal ze svého působení v Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu v letech 2000–2007. Nyní pracuje jako historik moderních dějin v Hornickém muzeu Příbram – Památníku Vojna.

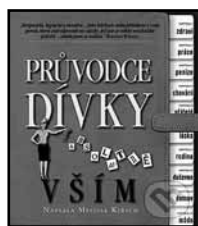
Jáchymov byl původně jediným místem sovětského bloku, kde se těžila uranová ruda, a tím se Československo stalo nejvýznamnějším dodavatelem strategické suroviny pro sovětskou přípravu třetí světové války. Bártík ve své práci dokazuje, že to byl už souhlas předúnorových vlád, kterým se předala takřka celá těžba uranu do sovětských rukou. Dne 23. 11. 1945 podepsal národně socialistický ministr zahraničního obchodu Hubert Ripka *Smlouvu o rozšíření těžby rud a koncentrátů v Československu obsahujících radium a jiné radioaktivní prvky, jakož i o jejich dodávkách do SSSR*. Nebudeme daleko od pravdy, když prohlásíme, že tímto podpisem se ČSR proměnila v banánovou republiku.

Středem autorovy pozornosti se stal vyhlášený tábor Vojna na Příbramsku. Při líčení mnohdy až vražedných poměrů v táboře se opřel o osobní vzpomínky těch, kteří jím prošli. Tím jeho práce neobyčejně nabyla na přímo syrové autentičnosti.

Touto knihou zahajuje nakladatelství Vyšehrad spolupráci s Úřadem dokumentace a vyšetřování komunismu. Spoluprací s ÚDV SKPV naplňují svůj dlouho vyslovovaný požadavek po vyrovnání se s minulostí.

Melissa Kirsch, PRŮVODCE DÍVKY ABSOLUTNĚ VŠÍM, 461 str., Nakladatelství TATRAN, 2007

Na tuto knihu mne upozornil můj přítel, otec dvou dospívajících dcer. Řekl, že objevil jakousi encyklopedii všeho možného, co by měly dívky i ženy znát, aby se dokázaly jednoduše vyrovnat nejen s osobními problémy, rodinným i společenským životem, ale aby také dokázaly čelit různým technickým i gastronomickým výzvám. Nedalo mi to a knihu jsem objednal. Přítel měl naprostou pravdu. Nikdy jsem se nesetkal s rádcem, kde by bylo obsaženo opravdu vše. Posuďte sami z názvů kapitol: Zdraví, Kariéra a práce, Peníze a finance, Etiketa, Společnost okolo vás, Randění, sex a romantika, Jak vycházet s rodinou, Spiritualita, Domácí rádce v moderní době, Móda do každé doby atd. Každá z těchto kapitol se rozpadá na desítky dalších užitečných témat se spoustou důležitých informací a rad. Jak se vám líbí téma: vybíráme platební kartu, jak se ubránit fiskálním podvodům,

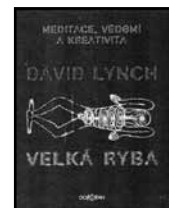
spropolitné, jak se chovat na párty, pronese ní přípitku, všesteký syndrom, kdy se s kamarádkou rozloučit, kdo vám dává právo soudit, jak najít nápadníka, listina sexuálních práv a svobod ženy, rozcházení, když se všechno sesype, jak nakupovat potraviny, tipy pro mražení, speciál pro kutilky, prošťourávání záchodu, myši, nazdar bazar, jak si změřit velikost podprsenky a jiné. Ostatně půl tisícovky stránek už něco obsáhne.

Autorkou tohoto „superádce“ je Melissa Kirsch, která od roku 1998 píše o mladých ženách pro mladé ženy. Melissa pracovala jako redaktorka snad první internetové stránky pro mladé dívky, ve společnosti Oxygen Media redigovala časopis o populární kultuře pro mladé ženy okolo dvaceti let s názvem *Girls On*, publikuje v nejpřednějších amerických časopisech a je i uznávanou básnířkou, která obdržela řadu prestižních cen. Žije a pracuje v New Yorku.

Pokud si lámete hlavu, co koupit své dceři, neteři nebo mladší sestře – volte tuto knihu a trefíte do černého!

David Lynch, VELKÁ RYBA – MEDITACE, VĚDOMÍ A KREATIVITA, 155 str., Nakladatelství Dokořán, Praha 2007

David Lynch, dosud třikrát nominovaný na Oscara, patří k předním filmovým tvůrcům současnosti. Točí od počátku sedmdesátých let a k jeho nejvýznamnějším dílům nadšeně přijímaných jak kritikou, tak diváky patří filmy *Mazací hlava*, *Sloní muž*, *Modrý samet*, *Zběsilost v srdci*, *Twin Peaks*, *Mullholland Drive* nebo *Inland Empire* a také seriál *Městečko Twin Peaks*. Jeho filmy jsou obecně považovány za díla bořící hranice mezi uměleckým filmem a komerčně orientovanou hollywoodskou produkcí.

Koho zajímá svět filmu, nalezneme u Lynche spoustu zajímavých, řekněme až filozoficky laděných postřehů, které jdou do hloubky problému víc, než jak je okolo komerčního filmu obvyklé. Režisér Lynch mluví pouze za sebe, jeho nápady, stručné poznámky či glosy jsou výrazem jeho pocitů, čerpá z autopsie a nikomu svůj pohled nevnučuje. To je právě na této knížce sympatické. Lynch nepoučuje, nekárá, nesoudí, jen pouze své pocity zaznamená a nechá na čtenáři, zda s tím bude souhlasit, nebo naopak v nevoli knihu odloží. Dovolte jednu citaci z knihy:

„*Strážně rád přemýšlím o obrazech a zvucích, vidím je plout časem bok po boku, vidím je jako záběr společně zachycující to, co je sdělitelné jen filmem. Nejsou to jenom slova nebo hudba – je to celá škála prvků, které společně vytváří něco, co předtím neexistovalo. Takhle se vyprávějí příběhy. Takhle se staví celé světy, takhle se předávají zážitky, které se nedají sdělit jinak, než že se podíváte na film.*“

► Milan Kalina

Židovská obec v Praze Společenský sál, Maiselova 18

SLAVNÍ UČITELÉ I ŽÁCI

KLAVÍRNÍ RECITAL LADY VELEŠOVÉ

v pondělí 15. prosince v 15 hodin

Na programu: Josef Suk – učitel Bohuslava Martinů, Leoš Janáček – učitel Pavla Haase

Lada Valešová patří mezi přední české klavíristky na evropské hudební scéně. Kritiky píšou, že je jednou z nejtalentovanějších klavíristů dnešní doby. Již dvanáct let působí v Londýně, kde mj. vyučuje na The Guildhall School of Music & Drama. Získala četná ocenění na světových soutěžích, například Alexander Wise Memorial Prize a Prize for the Best Piano Duo.

praktický průvodce židovským rokem

CHANUKA

Nejviditelnějším zvykem svátku chanuka je zapalování chanukových světel. A slovo „nejviditelnější“ je tu zcela na místě. Chanuková světla by totiž měla být skutečně dobře vidět, to je jedno ze základních pravidel.

Symbolem osmidenního svátku je *chanukija* – devítiramenný svícen. Osm ramen je stejných – pro osm chanukových světel, deváté rameno bývá výrazně odlišeno, zpravidla nějak vybočuje z řady. To je *šamaš* neboli služebník, který slouží k zapalování ostatních osmi světel.

Chanuková světla

Dvě známé talmudické školy – škola Šamajova a škola Hilelova – vedly spor o to, zda zapalovat nejprve všech osm světel a postupně ubírat (Šamaj), anebo začínat jedním světlem a postupně přidávat (Hilel). Jako ve většině jiných případech zvítězila tradice Hilelova a světla tak od začátku do konce svátku stále přibývají.

Každý den při zapalování světel recitujeme dvě požehnání. Nejprve zapálíme *šamaše*, podržíme jej a recitujeme požehnání. První se vztahuje přímo na samotný úkon zapalování světel a má klasickou formu požehnání při provádění *micvot*:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו
וצננו להדליק נר של חנוכה.

Baruch ata, adonaj elohejnu, melech ha-olam, aser kidšanu be-micvotav ve-civanu le-hadlik ner šel chanuka.

Požehnání jsi, Hospodine, Bože náš, králi světa, který jsi nás posvětil svými příkazy a přikázal jsi nám zapálit chanukové světlo.

Druhým požehnáním vyjadřujeme vděčnost Hospodinu za zázraky, které si o chanuce připomínáme (stejně požehnání říkáme i o purimu, kdy se rovněž jedná o připomínku zázraku):

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, שעשה נסים לאבותינו
במים ההם בזמן הזה.

Baruch ata adonaj, elohejnu, melech ha-olam, še asa nisim la-avotejnu ba-jamim ha-hem ba-zman ha-ze.

Požehnání jsi, Bože náš, králi světa, jenž učinil zázraky našim otcům, v oněch dnech, v onom čase.

Prvního dne ještě přidáváme, jako při jiných radostných událostech, požehnání *še-hechejanu*. Po odříkání požehnání zapalujeme ostatní světla v příslušném počtu a pořadí. Je zvykem umísťovat svíčky do *chanukije* zprava doleva (tedy například třetí den máme v *chanukiji* pouze tři svíčky napravo, a samozřejmě nezbytného *šamaše*), ale zapalujeme je zleva doprava. Jako první (pochopitelně opět až po *šamašovi*) je tedy vždy zapálena svíce, která nám přibyla oproti předchozímu dni.

Světla by měla hořet alespoň půl hodiny a měla by zhasnout sama od sebe. Jistě jste se již setkali s jednoduchými plechovými *chanukijemi* z Izraele, k nimž se koupí krabička malých svíček, které vypadají jako dortové. V krabičce jich je přesně tolik, aby vám vystačily na celý svátek a jsou přesně tak dlouhé, že vydrží hořet onu žádanou půlhodinku, ale ne o moc déle.

V pátek večer (a alespoň jeden na každou chanuku případně) zapalujeme nejprve chanuková a teprve potom šabatová světla.

Další zvyky

Několik staletí bylo zvykem obdarovávat děti o chanuce penězi. Dnes se spíše než skutečné peníze dávají čokoládové mince. A také je poměrně rozšířené vyměňovat si malé dárky.

Vzhledem k tomu, že celá symbolika svátku chanuka se odkazuje na zázrak s olejem (ta nejspíše nejvíce chanuková světla by vlastně měly být olejové lampičky spíše než svíčky), hraje olej důležitou roli i při přípravě tradičních chanukových pokrmů – koblíh, bramborových placek, lívanečků či jiných smažených dobrot.

Jak se hraje s drejdlem

Ne že by se jednalo o náboženskou povinnost, ale *drejdl* je skoro stejně často používaným symbolem tohoto svátku jako chanukije. Co tedy s ním? Samozřejmě je možné si s ním jen tak točit a třeba soutěžit, komu se bude točit déle. Ale tradiční hra využívá hebrejská písmena napsaná na jeho stranách. Hrát lze o čokoládové penízky nebo o cokoli jiného – rozinky, oříšky, bonbóny. Každý hráč vždy vloží „do banku“ libovolné množství toho, o co se hraje. Poté ten, kdo je na řadě, roztočí *drejdl*. Padne-li písmeno נ – *nun*, nezískává hráč nic. Padne-li ג – *gimel*, bere hráč celý bank, v případě že padne ה – *hej*, je to polovina banku. Pokud padne písmenko ו – *šin* (případně פ – *pe* u izraelských drejdlů), musí hráč naopak odevzdat polovinu své hromádky.

Malý chanukový slovníček

drejdl (jidiš) nebo s'vixon (hebrejsky) – malá káča, tradiční chanuková hra

sufganija (mn. č. sufganijot) – koblíhy, tradiční chanukový pokrm

latkes (jidiš) nebo levivot (hebrejsky) – bramborové placky, tradiční chanukový pokrm, na rozdíl od bramboráků se do nich nepřidává česnek, ale cibule

dmej chanuka (hebrejsky) nebo chanuka gelt (jidiš) – peněžní dary, které dostávaly či dostávají o chanuce děti

► Připravila Kateřina Weberová